

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2008

Bc. Vojtěch Macek

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Současná mládež 14 - 18 let a její hodnotová orientace

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

Vypracoval:

Bc. Vojtěch Macek

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Současná mládež 14 - 18 let a její hodnotová orientace* vypracoval samostatně a použil jen literaturu, která je uvedena v seznamu.

.....
Bc. Vojtěch Macek

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi CSc., za velmi cenné rady, připomínky a užitečnou metodickou pomoc, již mi poskytnul při jejím vypracování.

Brno 2008

Bc. Vojtěch Macek

OBSAH

ÚVOD	2
1. Hodnota a hodnotová orientace	4
1.1 Hodnota - její vymezení v odborné literatuře	4
1.2 Druhy hodnot	6
1.3 Žebříček hodnot a hodnotová orientace	10
1.4 Společenský hodnotový systém (charakteristika, příklady)	12
2. Vliv sociálního prostředí na hodnotový systém dospívajících	18
2.1 Charakteristika psychického vývoje (adolescence)	18
2.2 Rodina a její působení	20
2.3 Škola a její podíl na vytváření hodnot	24
2.4 Vrstevnická skupina, její pozitiva a negativa	26
2.5 Masové sdělovací prostředky - jejich role	29
2.5.1 Internet, jeho klady a zápory	33
2.6 Lokální prostředí a důsledky jeho vlivu	37
3. Hodnoty a hodnotová orientace mládeže 14 - 18 let, výsledky šetření	42
3.1 Charakteristika současné mládeže	42
3.2 Vlastní šetření - teoretická část	46
3.3 Žebříček hodnot - výsledky šetření	49
3.4 Hodnotová orientace - výsledky šetření	63
ZÁVĚR	76
RESUMÉ	78
ANOTACE	79
LITERATURA A PRAMENY	80
SEZNAM PŘÍLOH	82

ÚVOD

Motto : „*Mládí, před nímž není třeba mít se na pozoru, je k ničemu.*“

(M. Kessel)

Konec 20. a začátek 21. století je charakteristický velmi dynamickým životním tempem a je poznamenán celou řadou poměrně rychlých změn a to jak v oblasti životního prostředí, tak i ve sféře společenské. Dnešní člověk je doslova zahlcován (a někdy snad i pohlcován) množstvím informací, které díky nejmodernějším komunikačním a informačním technologiím, jako jsou počítače, mobilní telefony a především internet, může přijímat prakticky nepřetržitě a z celého světa. Ani Česká republika a její obyvatelstvo se zákonitě nemohou vyhnout takovým procesům, jako jsou globalizace, digitalizace či computerizace společnosti.

Na jedné straně nám právě výše naznačené výtobytky moderní vědy nabízí prakticky okamžitou možnost komunikace s člověkem na druhém konci naší planety a umožňují nám obstarání si všeho potřebného pro život bez toho, že bychom museli opustit pohodlí našeho domova. Na straně druhé se toto vše děje bez přímého osobního a lidského kontaktu, což může, a bohužel i často vede, k určitému odcizení, izolaci a ztrátě schopnosti sociální empatie. V každé společnosti, a česká není výjimkou, existuje určitá část, jež dychtí a prahne po všem novém a doslova hladově se vrhá na nejnovější technické novinky. Na mysli mám mládež, která nejen že si chce vše nové z oblasti informační a komunikační techniky vyzkoušet, ale rovněž velmi brzy se tyto prostředky naučí využívat a považuje téměř za samozřejmé, že je také bude mít pro svou každodenní potřebu.

Cílem mé diplomové práce je tedy mládež ve věkovém rozmezí 14 až 18 let, hodnoty jí preferované a její hodnotová orientace, neboť právě tato kategorie má svá specifika v pohledu na svět, jimiž se často odlišuje od ostatní populace. Jedná se o tzv. teenagery, u nichž na jedné straně ještě doznívá předchozí vývojové období puberty

se všemi svými projevy a náladami, na straně druhé se tito již mladí lidé začínají v období dospívání měnit nejen po stránce fyzické, ale i po stránce psychické v téměř dospělé jedince, a to jak biologicky, tak i právně.

V teoretické části své práce se chci zaměřit na vysvětlení pojmů hodnota a hodnotová orientace, jak jsou chápány a objasňovány různými autory, kteří se touto problematikou zabývají. Dále zde chci pojednat o vlivech (především společenských), které na vytváření hodnot a jejich následnou hierarchizaci do podoby konkrétního systému u mládeže ve věku 14 - 18 let působí.

V praktické části chci provést šetření mezi mládeží ve výše naznačené věkové kategorii, s cílem zjistit, jaké hodnoty uznává, jaká je jejich hierarchie a kam směřuje její hodnotová orientace.

Důvodem výběru výše uvedené problematiky pro mou práci je, že v současné době působím jako pedagog na druhém stupni ZŠ, kde se každodenně setkávám s věkovou kategorií mládeže 14 a 15 let a zajímají mě hodnoty, které tato skupina preferuje a její hodnotová orientace. Současně chci také získat určité srovnání hodnot mezi mládeží na základní škole a na škole střední, popřípadě na gymnáziu a zjistit tak, zda dochází k nějakému posunu v žebříčku hodnot u této věkové kategorie, či zůstává po celé sledované období neměnný.

Téma se mi jeví jako svým způsobem nadčasové, protože v každé společnosti existuje mládež, ale současně také časově ohraničené, neboť v určitém časovém období mají mladí lidé specifické rysy, které se později nemusí opakovat. Z tohoto pohledu plyne také můj zájem o to, jestli je skutečně dnešní mládež tak pragmatická a někdy až egoistická, zda touží jen po penězích, majetku a úspěchu za každou cenu, jak se o ní dosti často nelichotivě píše. Oslovují dnešní mladé lidi takové hodnoty jako pravda, svoboda, přátelství, anebo si myslí, že vše lze koupit za peníze? Jednou větou by se asi předchozí úvahy daly asi vyjádřit takto: *"Jde dnešní mládeži o to mít, nebo spíše být?"*

1. Hodnota a hodnotová orientace

Každý člověk si v průběhu svého života vybírá a uznává různé hodnoty, které si také postupně v procesech socializace a sociálního zrání uspořádává do konkrétního systému. Ten má nejen svou hierarchii, všechny hodnoty nemají pro daného jedince stejný význam, a jedná se i o systém dynamický, neboť doznává určitých změn i v průběhu života konkrétního jedince tedy vzhledem k jeho věku. Hodnoty působí nejen na motivaci člověka, avšak zprostředkovaně ovlivňují i jeho chování a jednání.

1.1 Hodnota a její vymezení v odborné literatuře

Význam slova hodnota chápe Ilustrovaný encyklopedický slovník¹ ve dvojnásobném významu a to v ekonomickém a filozofickém. V širším, tedy filozofickém pojetí, je hodnota „*specifická vlastnost společenských či přírodních jevů, ve které se projevuje jejich určitý (pozitivní či negativní) význam pro člověka.*“ Obdobně Filozofický slovník² hovoří o hodnotě jako o „*specifické sociální určitosti objektů okolního světa, v níž se projevuje jejich pozitivní nebo negativní význam pro člověka a společnost (blaho, dobro a zlo, krásno a ošklivost), obsažená v jevech společenského života nebo v přírodě.*“ Kohoutek ve své publikaci Základy sociální psychologie³ označuje hodnotu jako „*věc, člověka nebo ideu, která je někomu drahá, potřebná, nebo na níž lpí.*“ M. Vážanský a V. Smékal v Základech pedagogiky volného času⁴ chápou hodnotu tak, že „*představuje vůdčí individuální linie, které usměrňují chování člověka všude tam, kde nerozhodují jeho biologické pudy, zábrany nebo zdánlivě racionální uvažování.*“ Rosenzweig⁵ považuje hodnotu za : „*výsledek aktu hodnocení, které je bytostnou součástí lidského myšlení a prožívání, jeho prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu.*“ Kategorii hodnota lze charakterizovat : „*jako element vztahu člověka ke skutečnosti, jako význam, který je subjektem přikládán určitému společenskému či přírodnímu*

¹ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. I. díl A-I. 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s. 822

² Kolektiv autorů. *Filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1976. s. 175-176

³ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. s. 60. ISBN 80-7204-064-2

⁴ Vážanský, M., Smékal, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. s. 40. ISBN 80-901737-9-9

⁵ Rosenzweig, M. *Životní hodnoty*. Praha : Karolinum, 1991. s. 15

objektu“, uvádí P. Hungr⁶. A jako takové mají svou subjektivní stránku danou potřebami lidí a stránku objektivní, jež je určena jejich závislostí na reálných vlastnostech skutečnosti. Konečně autorka knihy *Člověk, hodnoty, výchova*⁷ S. Kučerová uvádí, že: *"Když hovoříme o hodnotách máme na mysli nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co cítíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci"*. Dále pak pokračuje slovy: *"A v tom se - jak víme - lišíme. Někdo má rád vdolky, někdo homolky. Proti gustu žádný dišputát"*. Posledními dvěma lidovými rčeními je také vyjádřen fakt, že hodnota je výsledkem aktu hodnocení a lidský faktor má také při jejím vzniku rozhodující význam. Je tedy vždy spojena s člověkem a jedině ve spojení s ním nabývá lidského smyslu. Hodnoty a z nich vytvářené stupnice, jež lidé uznávají a ctí, mohou být, a také jsou, různé. Některé hodnoty mají platnost obecnou a jsou historickým vývojem lidstva ověřeny, jiné jsou relativní a poplatné jen určité etapě vývoje lidské společnosti. Rozdílné je rovněž i to, co každý z nás, jakou hodnotu, staví ve své hierarchii nejvýše, a která pro něho není až tak důležitá, ba dokonce stojí zcela na okraji jeho zájmu. A právě hodnoty, jež jednotlivec považuje pro sebe za nejdůležitější a jež ve svém žebříčku staví nejvýše, vytváří jeho specifickou individuální hodnotovou orientaci.

Problematikou hodnot a všeho co s nimi souvisí, se zabývá vědní obor, jenž vzniká ke konci 19. století a je pojmenován axiologie podle řeckého *axia - hodnota*. Axiologie, ve starověku také nazývána timologie nebo timétika, je podle Ilustrovaného encyklopedického slovníku⁸ chápáno filozoficky *„způsob zkoumání hodnot hmotné i duchovní kultury, včetně hodnot morálních,“* a někdy je považována za samostatnou filozofickou disciplínu. Z novověkých filozofů se těmto otázkám věnovali především Imanuel Kant (teorie hodnot) a David Hume. Poprvé však pojem axiologie ve smyslu učení o určování hodnot použil Eduard Hartman, racionalistický filozof 19. století.

⁶ Hungr, P. *Teorie práva II*. Brno, IMS, 2006. s. 5

⁷ Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. s. 45. ISBN 80-85668-34- 3

⁸ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. I. díl A-I. 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s. 149

1.2 Druhy hodnot

Již jsem se v předchozích úvahách zmínil o tom, že každý z nás upřednostňuje jiné hodnoty a to nejen v průběhu svého života, ale především se jimi vymezuje ve vztahu k jiným jedincům živočišného druhu *Homo sapiens sapiens*. Hodnoty, které uznáváme, a jichž si někdy považujeme i více než vlastního života, můžeme členit různým způsobem. Záleží vždy na úhlu pohledu, jímž se na ně díváme, a podle něhož je posuzujeme. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*⁹ rozlišuje hodnoty:

- a) **ekonomické** (užitná hodnota, směnná hodnota)
- b) **sociálně politické** (spravedlnost, nespravedlnost)
- c) **morální** (dobro, zlo)
- d) **estetické** (krásné, ošklivé).

Jiné dělení uvádí Kučerová¹⁰, jejíž členění je následující:

1. hodnoty přírodní:

- a) *hodnoty vitální, životní*, odpovídají potřebám přírodní podmíněnosti a existence (přírodní podmínky zdraví, zdatnosti, svěžesti, tělesného blaha a uspokojení smyslů).
- b) *hodnoty sociální*, vyplývající z přírodou daného vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému mezi nimi (mezilidské vztahy a city).

2. hodnoty civilizační:

jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace, komunikace, výroby a směny společenského akumulovaného poznání (řeč, písmo, věda etc.).

3. hodnoty duchovní :

které se ve společnosti objevují jako kultura v užším slova smyslu a subjektivují jako lidská osobnost a její niterné bohatství (morálka, mravnost, umění, náboženství).

Nakonečný¹¹ pojednává o otázce klasifikace hodnot z pohledu jejich základního rozdělení na hodnoty obecné a instrumentální:

- a) **obecné** - vyjadřují obecně smysl života (svoboda, štěstí, moudrost)

⁹ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. I. díl, A-I. 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s. 822

¹⁰ Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. s. 72-73. ISBN 80-85668-34-3

¹¹ Nakonečný, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999. s. 139-142. ISBN 80-200-0690-7

b) instrumentální - jsou ty, pomocí nichž se smysl života a obecné hodnoty naplňují.

Dále pak uvádí taxonomii hodnot, kterou provedl M. Roekach, jenž rozlišuje celkem osmnáct cílových (obecných) a stejný počet instrumentálních hodnot. Jejich přehled je uveden v tabulce :

Cílové hodnoty:	Instrumentální hodnoty:
pohodlný život	ambice (cíle, aspirace)
vzrušující život	tolerance (otevřenost)
pocit, že bylo něčeho dosaženo	kompetence (schopnost, účinnost)
svět v míru	radost (lehké srdce, účinnost)
rovnost	čistota (pořádný, milý)
jistota pro rodinu	odvaha (stát za přesvědčením)
svoboda	shovívavost (promíjet jiným)
šťěstí	pomoc (starat se o blaho druhých)
vnitřní harmonie	čestnost (upřímnost, pravdivost)
zralá láska	fantazie (smělost, tvořivost)
národní jistota	nezávislost (soběstačnost)
příjemnost	intelekt (inteligentní, reflexivní)
spasení	logický (konzistentní, racionální)
sebeúcta	milující (něžný, oddaný)
společenské uznání	poslušný (vědomý povinnosti)
pravé přátelství	zdvořilý (dobře vychovaný)
moudrost	odpovědný (spolehlivý)
	ovládající se (zdrženlivý).

I když toto rozdělení se mi zdá být poněkud méně srozumitelné a chybí mi zde takové základní hodnoty jako jsou zdraví nebo pravda.

Pohled na hodnoty a jejich uspořádání hned z několika úhlů nabízí P. Hungr¹², jenž uvádí následující klasifikaci :

¹² Hungr, P. Teorie práva II. Brno, IMS, 2006. s. 5

a) podle základních oblastí života lidské společnosti :

- materiální (potrava, bydlení, oděv)
- duchovní (krása, dobro, spravedlnost, čest)

b) podle charakteru společenských vztahů :

- sociálně-politické
- právní
- morální
- ekonomické
- estetické aj.

c) podle sociální struktury :

- individuální
- skupinové
- celospolečenské

d) podle obsahového zaměření :

- normativní (vyjadřují nadosobní, společenské nebo skupinové požadavky)
- motivační (výraz osobních potřeb a zájmů).

Jako další možné rozlišení hodnot bych chtěl uvést ještě jedno zajímavé rozdělení a to z pohledu R. Kohoutka¹³, jež je následující:

a) hodnoty autotelické - jsou ty, které jsou zaměřené pouze na vlastní osobu

b) hodnoty heterotelické - zaměřené na ostatní lidi a jejich blaho

c) hodnoty hypertelické - nadosobní.

Ve své knize se také Kohoutek zmiňuje o třídění hodnot, jaké provedl Viktor Frankl, jenž je chápe tak, že jejich uskutečňováním se naplňují některé lidské potřeby, např. potřeba životního stylu etc. Naznačené dělení je následující:

1. hodnoty tvůrčí - patří sem zejména práce, ať už jí vytváříme **hodnoty materiální** (výrobky, stavby) nebo **hodnoty duchovní** (odborné publikace, umělecká díla).

2. hodnoty zážitkové - patří sem prožívání (při četbě, při vnímání lásky atd).

¹³ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. s. 63. ISBN 80-7204-064-2

3. hodnoty postojevé - uplatňují se zejména ve vztahu k utrpení, např. při bolestivých onemocněních. Tyto hodnoty člověk uskutečňuje tím, že nevyhnutelné utrpení trpělivě snáší.

4. hodnoty náboženské - jež mají velký význam pro věřící osoby a vycházejí z víry ve vyšší moc a posmrtný život.

V závěru části věnované jednotlivým druhům hodnot bych chtěl uvést zajímavé členění autorů *Základů pedagogiky volného času Vážanského a Smékala*¹⁴ :

	POVINNOST AKCEPTACE	ROZVOJ SEBE SAMA
zřetel ke společnosti společnosti	disciplína poslušnost výkon pořádek plnění povinností věrnost podřízenost pracovitost skromnost	idealistická kritika společnosti: emancipace (od autorit) přímé jednání rovnost demokracie participace autonomie
zřetel k individuálnímu Já	sebeovládání přesnost ochota přizpůsobení poddajnost zdrženlivost	dosažení blaženosti: požitek dobrodružství napětí změna rozvoj emocionálních potřeb individualismus: kreativita bezprostřednost seberealizace volnost samostatnost

¹⁴ Vážanský, M., Smékal, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. s. 41. ISBN 80-901737-9-9

Z uvedeného přehledu je vidět existence dvou rozdílných skupin hodnot. Na straně jedné zahrnuje *hodnoty povinnosti a akceptace* na druhé straně obsahuje *hodnoty rozvoje vlastní osobnosti*. Obě skupiny jsou pak pojaty buď se zřetelem ke společnosti, anebo se zřetelem k individuálnímu Já. Je zde taktéž konstatováno, že hodnoty rozvoje vlastní osobnosti se jeví jako hlavní nositelé aktuálních hodnotových změn a převládá trend jejich vzestupu na úkor hodnot povinnosti a akceptace.

Naznačený výčet způsobů členění hodnot samozřejmě ani zdaleka není úplný. Bylo by jistě možné přistupovat k němu ještě i z jiných hledisek. To, co je však podstatné, je, že každý člověk si vytváří svůj vlastní hierarchicky uspořádaný hodnotový systém, který v jeho životní orientaci hraje velmi významnou roli. Ztráta nebo někdy i změna hodnot může za určitých okolností vést i k onemocnění či duševním poruchám, ba dokonce v některých nejzávažnějších případech i k suicidálním, sebevražedným tendencím. To se nezřídka stává tehdy, jestliže člověk ztratí hodnotu, již pro sebe považuje za základní, ba přímo existenční (ztráta smyslového orgánu, milého člověka).

1.3 Žebříček hodnot a hodnotová orientace

Člověk je bytost nejen biologická, ale je také především podle Aristotela zoon politikon, tedy tvor společenský a jako takový má schopnost vnímat okolní svět jako svět významů a hodnot, o němž si v procesu hodnocení vytváří nejen představy, ale buduje si i jeho určitou hodnotovou strukturu a zaujímá k němu konkrétní postoj. Hodnotící proces je tak možné chápat jako základní prvek interakce mezi člověkem a prostředím, které ho obklopuje. V reálném životě pak jedinec porovnává význam (hodnotu) vnímaného jevu nebo předmětu z pohledu svých zájmů, ale někdy také zájmů skupinových nebo dokonce celospolečenských.

Proces hodnocení, respektive jeho výsledky, mohou být, a také velmi často jsou, proměnlivé. Mění se nejen jeho objektivní stránka (co je hodnoceno), ale také hodnotící subjekt (kdo hodnotí). Hodnoty je tedy z tohoto pohledu nutné chápat jako proměnlivé a tím pádem i relativní. V důsledku vývoje, ať už jedince, skupiny nebo i celé společnosti se hodnoty mohou nejen přeměňovat, ale některé i dokonce vznikají a jiné jako nepotřebné zanikají. Co je podstatné, je to, že jejich tvůrcem je člověk a jsou výsledkem

jeho hodnotícího činnosti. Přes určitou variabilitu hodnot je možné konstatovat, že některé hodnoty mají trvalý charakter, jsou jakoby věčné a jako takové se táhnou historií lidstva jako červená nit (láska mezi mužem a ženou), jiné jsou naopak záležitostmi určité doby a je možné je označit dokonce jako módní. Některé hodnoty plní roli a jsou oceňovány jako pozitivní, některé mohou mít naopak význam negativní.

Každý člověk si vytváří svou vlastní hierarchii hodnot podle stupně významu jaký pro něj mají. Jsou to ty hodnoty, s nimiž se ztotožňuje, a které uznává a jež pak uspořádává do jakéhosi pomyslného „žebříčku“, jenž jako celek vytváří hodnotový systém daného jedince. Svým hodnotovým systémem vyjadřuje člověk nejen zaměření své osobnosti, ale je především významným hybatelem jeho motivace a tím pádem také autoregulace jeho chování. P. Hungr¹⁵ uvádí, že osobní hierarchii hodnot ovlivňují zejména následující faktory:

- a) vlastní touhy a přání,
- b) psychické obohacování a rozvoj sebekontroly,
- c) aktivity jedince usměrňované jak vnějšími, tak vnitřními podněty a komplexem fyzických, psychických a sociálních vlastností osobnosti.

Kraus¹⁶ hovoří o činitelích endogenních a exogenních, jež determinují hodnotový systém člověka. Endogenní jsou dány věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, profesí či celkovou psychickou a sociální zralostí. Za rozhodující však pokládá faktory vnější, mezi něž řadí zejména:

- a) materiální podmínky života,
- b) vlivy sociálních a výchovných institucí (rodina, škola, média atd.),
- c) vliv politicko-ekonomické sféry dané společnosti.

O hodnotovém systému člověka se také uvažuje jako o jeho hodnotové orientaci. Kohoutek¹⁷ charakterizuje hodnotovou orientaci „jako souhrn názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty.“ Hodnotová orientace je též vyjádřením smyslu jednání a uskutečňuje se volbou možných prostředků vedoucích k jejich dosažení. Podle výše uvedených kritérií je také možné vytvořit určité

¹⁵ Hungr, P. Teorie práva II. Brno, IMS, 2006. s. 6

¹⁶ Kraus, B. et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. s. 59-60. ISBN 80-7315-125-1

¹⁷ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. s. 61-62. ISBN 80-7204-0642-2

typologie hodnotových orientací. Jednou z těch, jež bývá často uváděna, je typologie Edvarda Sprangera, již zmiňuje Kohoutek¹⁸, která rozlišuje následující typy:

- 1) **teoretický**, jehož cílem je hledání pravdy, hodnotou je **poznání**
- 2) **ekonomický**, jehož cílem je sebezáchova, hodnotou je **užitečnost**
- 3) **estetický**, jehož cílem je hledání harmonie, hodnotou je **krása**
- 4) **sociální**, jehož cílem je konání dobra, hodnotou je **láska**
- 5) **politický**, jehož cílem je ovládnutí druhých, hodnotou je **moc**
- 6) **náboženský**, jehož cílem je sebezpřesah, hodnotou je **jednota s bohem**.

V podstatě se dá říci, že výše naznačená typologie hodnotových orientací obsahuje hodnoty, které je možné považovat za ty, jež spíše patří mezi trvalé a neměnné.

Vliv konkrétní hodnoty na chování či jednání člověka však nelze přeceňovat. Jak konstatuje P. Sak¹⁹: „Mezi hodnotou a chováním neexistuje taká závislost, která by umožňovala jednoznačně z hodnoty vyvozovat jednání a naopak.“ A dále pak hovoří o tom, že na jedince působí celý strukturovaný systém hodnot, v němž je každá hodnota pozicí těch ostatních modifikována. Hodnotová orientace je ovlivňována rovněž ostatními složkami osobnosti a společenskými podmínkami, takže realizovat určitou hodnotu znamená mít také potřebné dovednosti, schopnosti a kompetence.

1.4 Společenský hodnotový systém (charakteristika, příklady)

O hodnotách a hodnotové orientaci nehovoříme jen v souvislosti s člověkem jako jednotlivcem. Jak jsem již dříve uvedl, člověk je tvor společenský, proto je pro něj charakteristická tendence vytvářet určité sociální skupiny, společnosti a další společenství uspořádaná podle nejrůznějších kritérií. Z tohoto důvodu také můžeme hovořit o hodnotách typických pro určitou sociální skupinu popřípadě pro celou společnost. Hodnotové systémy ať už u jednotlivce, či u sociální skupiny nebo i ty společenské nejsou samozřejmě statické, ale naopak dynamické a jsou ve vzájemné interakci. P. Sak²⁰ poznamenává, že: "*Hodnoty zaujímají významné místo v motivační*

¹⁸ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. s. 61-62. ISBN 80-7204-0642-2

¹⁹ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Brno: Paido, 2004. s. 9. ISBN 80-86320-33-2

²⁰ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda servis, 2004. s.7. ISBN 80-86320-33-2

strukturu člověka a v jeho chování. Existuje složitý a zprostředkovaný vztah mezi společností a jejím vývojem a složkami osobnosti člověka. Společenské podmínky, působící na člověka prostřednictvím jeho sociálního pole, hodnotový systém a chování jedince jsou v dynamické rovnováze.“

Individuální a skupinové hodnoty se tak určitým způsobem promítají do uspořádaného společenského systému hodnot, ovlivňují a utváří ho, ale působí zde i zpětná vazba, protože celospolečensky uznávané hodnoty naopak jsou výrazným momentem vlivu na chování a jednání jednotlivce. Hodnotová orientace každé společnosti je tvořena na jedné straně hodnotami, jež vyplývají ze samotné existence člověka, ale také hodnotami určenými ekonomickými a kulturními podmínkami konkrétního společenství, které mají navíc svá specifika daná historickým obdobím a geografickou polohou. Výstižně to říká B. Kraus²¹, když uvádí, že: „*Hodnotový systém je vždy projevem jisté integrity a kontinuity a je společensko-historicky determinován.*“

Každý systém hodnot tedy odráží strukturu a obsah společenských vztahů v dané etapě dějinného vývoje a vzhledem ke konkrétní geografické oblasti, proto vedle společenského systému hodnot existují i více či méně odlišné nebo shodné hodnotové systémy skupinové. Tyto jsou rovněž základem pro vznik a vývoj systému norem jako pravidel regulujících jednání lidí, jejichž účelem je stanovení takového vzoru chování, jenž právě upřednostňuje a zvýrazňuje hodnotu skupinově nebo dokonce společensky žádoucí a preferovanou.

Hodnotový systém skupiny nebo společnosti tedy velmi úzce souvisí s různými normativními systémy, z nichž jako základní můžeme chápat například normy mravní, které mají dosti často i nepšnou podobu nebo naopak normy práva, jež vynikají naopak snahou po co největší preciznosti a jsou zpravidla psané. Tyto normy jsou pak uspořádány do určitých ucelených a vzájemně provázaných soustav, kterým říkáme kodexy ať už právní (mají podobu zákonů) nebo mravní.

S. Kučerová²² v návaznosti na předchozí tvrzení konstatuje, že každé historické období, každá epocha má svou soustavu obecně uznávaných a vyžadovaných způsobů chování a hodnocení. *"Mluvíme o kodexu mravních norem, který jako prostředek formo-*

²¹ Kraus, B. et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. s. 59. ISBN 80-7315-125-1

²² Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. s. 91. ISBN 80-85668-34-3

vání vztahů a vlastností člověka, je odrazem i výrazem, podmínkou i výsledkem daného způsobu života. Každá morální soustava je pochopitelná jen ve svém historickém kontextu, se zřetelem k místu, času, konkrétním podmínkám, potřebám a možnostem lidské existence". Položme si nyní otázku. Co je to tedy onen mravní kodex, jenž je zmiňován v předchozích řádcích. Odpověď nám může dát i Ilustrovaný encyklopedický slovník²³, který kodex pojímá jako: „souhrn morálních norem, regulujících chování lidí určité společnosti formou obecných příkazů a zákazů, vyjadřujících morální vědomí té které společnosti“. Myslím, že je to dosti výstižně řečeno.

V historii lidstva je snad takovým nejznámějším a asi i nejpoužívanějším kodexem *Desatero Božích přikázání*, jež prý vyslechl Mojžíš za bouře na vrcholu hory Sinaj a vyryl je jako zákon do kamene. Ve zkrácené formě zní²⁴:

1. *Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou.*
2. *Neučiníš sobě rytiny ani jiného podobenství těch věcí, kteréž jsou na nebi svrchu, ani těch, které jsou na zemi dole, ani těch kteréž u vodách pod zemí. Nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti atd.*
3. *Nevezmeš jméno Hospodina Boha svého nadarmo, neboť nenechá bez pomsty toho Hospodin, kdož by bral jméno jeho nadarmo.*
4. *Pomni na den sobotní, abys jej světil. Šest dní pracovati budeš a dělati dílo své, ale dne sedmého odpočinutí jest Hospodina Boha tvého atd.*
5. *Cti otce svého i matku svou, ať se prodlejí dnové tvoji na zemi, kterouž Hospodin tvůj dá tobě.*
6. *Nezabiješ.*
7. *Nesesmilníš.*
8. *Nepokradeš.*
9. *Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.*
10. *Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani děvečky jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cožkoli jest bližního tvého.*

Věřícím se *Desatero*... po staletí jevílo a některým jistě jeví dodnes jako absolutně platné, neměnné a věčné. Avšak i ono byl zformulováno za určitých společenských

²³ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. II. díl, J-Při. 1. vyd. Praha: academia, 1981. S.

²⁴ Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchovy*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. s. 92. ISBN 80-85668-34-3

podmínek a viděno touto optikou v kontextu s dalšími biblickými záznamy se přeci jen jeví být historicky podmíněným a tudíž i relativním.

Příkladem morálního kodexu, jenž vypovídá hodně o době svého vzniku a též o období své platnosti může být i *Sedmero rytířských ctností*²⁵, jež museli naplňovat ve svém životě po dovršení věku jedenadvaceti let příslušníci mužského rodu poté, co byli pasováni při slavnostním obřadu z panošů na rytíře. Hlubší vzdělání včetně psaní a čtení se považovalo nejen za zbytečné, ale přímo za neslučitelné s hodnotí rytíře. *Sedmero...* bylo tvořeno následujícími ctnostmi, které byly rozděleny na:

a) tělesné - jízda na koni, plavání, střelba z luku, zápas a lov

b) intelektuální - hra v šachy, skládání básní.

Prototypem etického kodexu dvacátého století, donedávna platného i u nás, je *Morální kodex budovatele komunismu*²⁶, jenž byl přijat 22. Sjezdem KSSS v roce 1961. Jeho obsahem byly kupříkladu i tyto zásady:

- *oddanost věci komunismu, láska k socialistické vlasti a socialistickým zemím*
- *svědomitá práce pro společnost: "Kdo nepracuje, ať nejí".*
- *kolektivismus a soudružská vzájemná pomoc: "Jeden za všechny, všichni za jednoho".*
- *humánní vztahy a vzájemná úcta mezi lidmi: "Člověk člověku přítelem, soudruhem, bratrem".*
- *poctivost a pravdivost, mravní čistota, prostota a skromnost ve veřejném i osobním životě*
- *přátelství a bratrství všech národů SSSR, nesmiřitelnost k národnostní, rasové nenávisti*
- *nesmiřitelnost k nepřítelům komunismu, míru a svobody národů...*

Což o to, některé myšlenky jsou velmi krásné, bohužel realita jejich naplňování byla jiná a mnohé z nich zůstaly jen prázdnými hesly a proklamacemi. Z výše uvedených příkladů kodexů, u nichž bychom mohli hovořit o tom, že byly celospolečensky platné,

²⁵ Štverák, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 62.

²⁶ Ouroda, K. *Základy pedagogiky*. Skripta. Brno: IMS, 2003. s. 126-127

alespoň v konkrétní historické etapě a ze znalosti historických reálií, je možné posoudit, nakolik byla morální pravidla v nich obsažená skutečně dodržována.

Ještě bych se chtěl zmínit o termínech "*etický kodex*" či "*profesní etika*", které se zejména v současné době staly velmi frekventovanými až módními. V některých případech se nabízí dokonce otázka, zda se nejedná o pouhé seznamy pracovních povinností (kodex zaměstnance banky). Jako podstatné se mi jeví, že své opodstatnění má profesní etický kodex u povolání, u nichž se dá hovořit o etice povinnosti, což znamená, že jsou jím charakterizovány především profese, jejichž výkon se dotýká nejzákladnějších hodnot lidského života (život sám o sobě, zdraví, svoboda). Jako příklad by se dal uvést etický kodex lékaře, soudce, policisty nebo i duchovního.

*Etický kodex lékaře*²⁷, jenž vychází z téměř dva a půl tisíce let staré Hippokratovy přísahy má zformulován i Česká lékařská komora a je pro všechny její členy závazný. V účinnosti je od 1. 1. 1996. Je v podstatě rozdělen na pět částí podle toho, na kterou oblast vztahů je zaměřen (obecné zásady, lékař a výkon povolání, lékař a nemocný, vztahy mezi lékaři, lékař a nelékař). Jako stěžejní se mi jeví tyto zásady:

- *Stavovskou povinností lékaře je péče o zdraví jednotlivce i celé společnosti, v duchu úcty ke každému lidskému životu od jeho počátku až do jeho konce a se všemi ohledy na důstojnost lidského jedince.*
- *Úkolem lékaře je chránit zdraví a život, mírnit utrpení, a to bez ohledu na národnost, rasu, barvu pleti, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst pacienta, či osobní pocity lékaře.*
- *Lékař musí plnit své povinnosti v situacích veřejného ohrožení, při katastrofách přírodní nebo jiné povahy.*
- *Lékař se k nemocnému chová korektně, s pochopením, trpělivostí a nesníží se k hrubému nebo nemravnému jednání. Bere ohled na práva nemocného.*

Základem vztahů mezi lékaři je vzájemně čestné a společensky korektní chování spolu s kritickou náročností, respektováním kompetence, a přiznáním práva na odlišný názor.

Naproti tomu etické kodexy policie jsou formulovány až ve dvacátém století a skutečně aktuálními se stávají až v poslední době. Na rozdíl od lékařů nemají policisté jeden

²⁷ <http://www.lkcr.cz>

dokument, v němž by měli shrnuty všechny etické zásady své profese. Mají je stanoveny jednak ve služebních předpisech, ale také v "*Deklaraci o policii*"²⁸, přijaté rezolucí Rady Evropy č. 690/1979, kde je uvedeno, že:

- *Být policistou znamená sloužit společnosti a jednotlivcům při ochraně jejich práv a svobod, při zachování jejich rovnosti a spravedlnosti.*
- *Chovat se zdvořile a ohleduplně, vystupovat důstojně a taktně.*
- *Předcházet použití síly, pokud jí užije tak jen zákonným způsobem, přiměřeně, humánně.*
- *Dbá na svoji pověst a bezúhonnost, jeho postavení ve společnosti mu nesmí přinést žádné neoprávněné výhody.*
- *Je odpovědný za profesionální výkon svých povinností.*
- *Zachovává mlčenlivost o soukromých a důvěrných informacích.*

Etické kodexy lékaře a policisty jsem jako příklad uvedl zcela záměrně, neboť se mi obě povolání jeví v současné době jako velmi exponovaná a veřejnost s nimi také přichází poměrně často do styku.

²⁸ <http://www.mvcr.cz>

2. Vliv sociálního prostředí na hodnotový systém dospívajících

Existuje mnoho definic osobnosti, v různých vědách má tento pojem různý význam. Z psychologického hlediska se *osobnost* chápe jako *jednota biologických, psychologických a sociálních aspektů*. Každý člověk je tedy díky svým fyzickým zvláštnostem a duševním vlastnostem a schopnostem nejen jedinečnou a neopakovatelnou bytostí, ale současně je jeho osobnost utvářena ve vztazích mezi lidmi a ve společnosti, v nichž se také projevuje. Osobnost samozřejmě není hotova při narození, ale formuje se v procesech sociálního učení, socializace a výchovy tedy během svého individuálního ontogenetického vývoje. Ten má samozřejmě své zákonitosti a svá specifika, týkající se jednotlivých věkových období, na něž lidský život člení vědecká disciplína vývojové psychologie.

2.1 Charakteristika psychického a mravního vývoje (adolescence)

Mládež ve věku 14-ti až 18-ti let bývá z hlediska vývojové psychologie zařazována do končícího období puberty, avšak z větší části do doby dospívání (adolescence), jež je zpravidla vymezena věkem 15 až 20 let. Výše uvedená kritéria samozřejmě platí spíše jako jakýsi aritmetický průměr a nedají se až tak exaktně brát v úvahu vzhledem ke konkrétnímu vývoji určitého jedince. Toto vývojové období má také své zvláštnosti a charakteristiky, a to jak po stránce fyzické, tak zejména v oblasti psychiky. Různí psychologové rovněž, podle toho na jakou stránku vývoje se zaměřují, také životní etapu dospívání různě popisují.

Kohoutek²⁹ uvádí například členění vývojových stadií podle Eriksona, pro něhož je vodítkem řešení určitého typu konfliktu v každém z daných období. Teprve po vyřešení odpovídajícího dilematu je jedinec schopen se dále vyvíjet. V adolescenci tak podle něj řeší otázku *identity proti konfuzi (napodobování) rolí* a charakterizuje ji slovy: „V žádném jiném stadiu životního cyklu... nejsou si tak těsně blízké přislíb objevení sebe samého a hrozba ztráty sebe samého“.

²⁹ Kohoutek, R. *Vývojová psychologie*. Učební texty. Brno: IMS, 2003. s. 8-11

Jiné hodnocení nabízí J. Piaget³⁰, jenž se soustředil na kognitivní vývoj a z tohoto pohledu hovoří o stadiu formálních operací, jež popisuje jako fázi, kdy je jedinec schopen abstraktního myšlení, metodického postupu, vytváření hypotéz, ale je také nerozhodný a má k věcem ambivalentní přístup.

Kohoutek³¹ podrobněji vystihuje dospívající osobnost tak, že u ní již ustupuje labilita sebehodnocení, sklony k přílišnému sebepřeceňování i sebepodceňování, stabilizuje se sebedůvěra a sebevědomí, adolescent je již schopen odhadnout meze svých schopností a osobní hodnoty jiných lidí. Co je však pro toto období velmi typické, je zvýšeně kritický přístup k rodičům, to na jedné straně, ale na druhé straně již také uvědomělé přejímání a vytváření si určité soustavy hodnot. Mladý člověk je na konci tohoto období v optimálním případě samostatně myslícím a zodpovědným, tj. je zralý k založení rodiny. Osvojuje si přípravu na určité povolání, dotváří si obraz sebe sama a pojetí sebevýchovy.

Pokud se týká mravního vývoje v uvažovaném věku, nelze zde nevzpomenout *teorii morálního vývoje* L. Kohlberga³², jenž ho dělí na tři fáze

- a) **fáze prekonvenční** (1. a 2. stupeň)
- b) **fáze konvenční** (3. a 4. stupeň)
- c) **fáze post konvenční** (5. a 6. stupeň)

A právě poslední, z výše uvedených fází, je popisována tak, že většina hodnot se jeví jako relativní, přesto je dobré, je v rámci společenské smlouvy dodržovat. Některé hodnoty (život, svoboda), ale relativní nejsou a musí se chránit bez ohledu na názor většiny. Vyznačuje se také zaměřením na obecné etické principy - dobré je dodržování svobodně zvolených principů (obecná spravedlnost, rovnost lidských práv, lidská důstojnost). Současně je však konstatováno, že ne každý jedinec zcela samozřejmě dosáhne fáze post konvenčního vývoje, mnohdy ani ne v dospělosti.

P. Říčan³³ považuje adolescenta v oblasti morálky za absolutistu, který sice chápe, že člověk může podřídit celý život správnému a obecně prospěšnému jednání, jež se pro něho stává nejvyšší normou a dokonce ústředním osobním zájmem. A také, že podle absolutních norem, podle nichž sám nedovede žít, soudí přísně společnost, především

³⁰ Kohoutek, R. *Vývojová psychologie*. Učební texty. Brno: IMS, 2003. s. 11-12.

³¹ Kohoutek, R. *Vývojová psychologie*. Učební texty. Brno: IMS, 2003. s. 70-73.

³² Kohoutek, R. *Vývojová psychologie*. Učební texty. Brno: IMS, 2003. s. 13.

³³ Říčan, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 224-227.

rodiče, samozřejmě i učitele nebo lékaře - je pro něj typické, že se nezastaví před žádnou autoritou. *"Stává se fanatikem pravdy, asketou čistoty, reformátorem lidstva."* A tak má mravní vývoj dospívání jistě svá vážná nebezpečí. Když adolescent pozná neuskutečnitelnost svých absolutních ideálů, může se - podle zákona *"všechno nebo nic"*, typického pro mentalitu dospívajícího - zlomit a hledat cestu v bezohledném egoismu.

Právě pro výše popsané důvody se při působení na jedince ve věkové kategorii, jíž se zabývám, jeví mnohem účinnější vést s ním pokud možno dialog, nežli se omezit na pouhé plané mentorování.

2.2 Rodina a její působení

Ve společenských vědách a z nich především v sociální psychologii a sociologii je poměrně frekventovaným pojmem *sociální skupina*. A.Sekot³⁴ ji označuje jako: *„určité množství osob - nejméně tří - spojených systémem vztahů regulovaných institucemi, osvojujícími si společné hodnoty a vyznačujícími se určitým principem odlišnosti“*. Jejich základní dělení provádí ze dvou hledisek. A to buď podle velikosti, rozlišuje malé a velké, anebo z pohledu povahy existujících skupinových vazeb, pak jsou primární nebo sekundární.

Kohoutek³⁵ uvádí pojem *společenská skupina*, ji chápe jako: *„celek dvou nebo více osob, které jsou ve vzájemných, více či méně soudržných, formálních nebo neformálních vztazích a interakcích“*. Tato skupina má vlastní systém vazeb, hodnot, cílů a norem regulujících chování jednotlivých členů. Základní členění používá shodné se Sekotem.

Podle výše naznačeného způsobu rozlišení, lze *rodinu* z hlediska velikosti považovat za *sociální skupinu malou* a podle povahy existujících skupinových vazeb za *primární*. To znamená, že se vyznačuje malým počtem členů (do dvaceti) a je pro ni typická bezprostřednost vztahů *"tváří v tvář"* a princip podpory a spolupráce.

Kraus³⁶ považuje: *rodinu* za *„institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby“* nebo také jinak, že je

³⁴ Sekot, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. s. 47-48. ISBN 80-7315-021-2

³⁵ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, s.r.o., 1998. ISBN 80-7204-064-2

³⁶ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 78-84. ISBN 80-7315-004-2

to „*systemový celek, který je schopný reprodukce svých základních podmínek.*“ Přičemž za výchozí znak každé rodiny je pokládána existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk. Svou roli při formování a utváření hodnot a základů mravní výchovy plní rodina prostřednictvím svých funkcí, jež jsou:

- a) biologicko-reprodukční**
- b) sociálně ekonomická**
- c) socializačně výchovná**
- d) sociálně psychologické podpory**
- e) citová**

Významná je v tomto ohledu zejména funkce socializačně výchovná, neboť právě v procesu socializace se dítě (dospívající) učí, přizpůsobovat se sociálnímu životu a osvojovat si základní návyky a způsoby chování vyžadované společností, včetně hodnotových orientací a vzorů.

Co je tedy typické pro období dospívání ve vztahu jedince a jeho rodiny (rodičů)? Z. Matějček³⁷ konstatuje, že: „*Generace rodičů je na vrcholu tvořivých sil nebo už je mírně překročila. Mnoho vytvořila a váží si tedy práce a hodnot, které prací vznikají. Pro mladé lidi, při jejich zaměření do budoucna, je však zpravidla větší hodnotou to, co teprve má být vytvořeno a k čemu je třeba něco starého zbourat*“. Z toho pak následovně logicky vyplývá, že: *Míra konfliktů je dána tím, jak dalece generace rodičů dává generaci svých dorůstajících dětí možnost ne uchovávat a opatrovat, co bylo stvořeno, ale hledat nové, angažovat se pro nové, tvořit nové*“.

Určitý návod, jakým způsobem má rodič postupovat, tak aby se nechoval jako "slon v porcelánu" a svým, byť i dobře míněným úsilím, nenapáchal více škod jako užitku, dává P. Říčan³⁸. Hovoří o tom, že: „*Adolescent nepotřebuje shovívavou blahosklonnost ve stylu „jen si mluv, však z toho vyrosteš, až poznáš život!*“ Naopak: *potřebuje rodiče, kteří budou proti němu hájit svůj způsob života a své názory, kteří se budou vážně hádat, ano i rozčilovat, protože si nechají adolescentní kritiku „dojít na tělo*“. A dále pak své myšlenky ještě konkretizuje: *Nejvlastnějším základem výchovy adolescenta totiž je - brát ho vážně. To musí být opravdové, nelze to trvale předstírat. Ostatně - nebrat vážně své adolescentní dítě znamená klamat sám sebe.*

³⁷ Matějček, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: avicenum, 1986. s. 324-328.

³⁸ Říčan, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: panorama, 1990. s. 229.

Dospívající potřebuje naši kritiku, i když ji špatně snáší.“ Současně však dodává: *“Nesmíme si ovšem plést kritiku s řečením, to nepotřebuje a snáší ze všeho nejhůř.”* Myslím, že jak slova Z. Matějčka tak i P. Říčana přesně popisují, jakým způsobem by se měli rodiče chovat a jak nejlépe směřovat své výchovné působení ve smyslu utváření a ovlivňování hodnotového a mravního systému svých dospívajících potomků.

Jedním z problémů je také volba vhodného *výchovného stylu*³⁹ v rodině, což znamená „*celkový způsob výchovného působení, který je pro danou rodinu dlouhodobě charakteristický.*“ Pozitivní výchovné působení klade důraz na možnosti rozvoje dítěte podporováním jeho zdravého sebevědomí, podněcováním tvůrčího myšlení a jednání. Vyzvedává také význam životní perspektivy a hodnot lidských vztahů i vzájemné odpovědnosti. Naproti tomu špatné výchovné působení může vést až k dysfunkčnosti rodiny a odtud je jen krůček k sociálně-patologickým jevům, k nimž je adolescentní mládež obzvláště vnímavá. Příklady dysfunkčních rodin uvádí O. Zelinková tyto:

- **přetížená**, nejen pracovně, ale také konflikty (pracoviště, rodina), starosti o nemocné, citové strádání, bytové a ekonomické problémy,
- **ambiciózní**, směřuje k uplatnění osobních ambic rodičů, jejich hodnotová orientace sleduje vlastní kariéru, vysoké materiální úrovni života celé rodiny, rodiče si většinou nepřipouštějí, že jejich děti citově strádají a je velmi obtížné je o tom přesvědčit,
- **perfekcionistická**, rodina požaduje po dítěti vysoké výkony, bez ohledu na jeho možnosti, zájmy a harmonický rozvoj,
- **autoritářská**, vyznačuje se příkazováním, dirigováním, častými tresty, bez ohledu na potřebu dítěte samostatně a spontánně se vyjadřovat, nést odpovědnost,
- **rozmazlující**, tendence za každou cenu dítěti vyhovět, nestavět mu do cesty překážky, silný protekcionismus, popřípadě rodiče zaujímají vůči dítěti postoj podřídivosti,
- **liberální a improvizující**, trpí nedostatkem řádu a programu, dítě trpí přemírou volnosti,
- **odkládající**, výchova je přenechána prarodičům, dalším příbuzným a známým, narušuje tak citové zrání dítěte,

³⁹ Zelinková, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: portál, 2001. s. 118-119. ISBN 80-7178-544-X

- **disociovaná**, narušeny jsou vnější vztahy (izolovanost nebo konflikty s okolím) nebo vnitřní vztahy mezi členy rodiny oslabení až izolovanost).

Situace je dnes o to složitější, že žijeme ve velmi dynamické době s častými změnami, jimž podléhá samozřejmě i česká společnost. Někteří sociologové dokonce hovoří o krizi rodiny. Jaká tedy je současná rodina, jaké má atributy? Její charakteristiku výmluvně provádí Kraus⁴⁰ a je následující:

1. *Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce, (výchovná).*
2. *Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu, (ne manželství).*
3. *Snižuje se stabilita rodiny, (vysoká rozvodovost).*
4. *Mění se celková struktura rodiny, (jednočlenné domácnosti).*
5. *Rozvoj antikoncepce a plánovaného rodičovství.*
6. *Prodloužení délky života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí.*
7. *K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu, (pozdější rodičovství, práce v důchodu).*
8. *Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu, (je ho méně na děti).*
9. *Přibývá dvoukariérových manželství, (vzdělanost a kvalifikovanost žen roste).*

Je jisté, že vlivů, které dnes negativně působí na výchovný vliv rodiny, je ještě více, ať už je to dezintegrace rodinného života, nebo problémy související s proměnami životního způsobu a kvalitou trávení společného volného času. Stále více rodin vyhledává jeho pasivní prožití v obchodních mega centrech.

⁴⁰ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 83-84. ISBN 80-7315-004-2

2.3 Škola a její podíl na formování hodnot

Dosti významnou sociální skupinou, jež se i dnes, přestože je to někdy zpochybňováno, podílí na výchově jedince v době jeho dospívání, je škola respektive školní třída a pedagogové. Z pohledu sociální psychologie se ještě stále jedná o skupinu menší, ale na rozdíl od rodiny již sekundární. Právě postavení pedagoga – učitele ve výchovně vzdělávacím procesu, jehož součástí je nejen předávání poznatků, ale také ovlivňování hodnotové orientace a vedení k jednání a chování, jež je v souladu se společenskými mravními normami, velmi výstižně popisuje J.Čáp⁴¹. *„Učitel se dostává do konfliktů již proto, že plní náročnou úlohu ve výchově, v socializaci mládeže: jako představitel společnosti (a to znamená představitel „těch starých“ generací, jak to často chápou mladí, klade na žáka požadavky, které nejsou vždy mezi žáky populární. Učitel plní tento úkol s přihlédnutím ke specifčnosti dětí a mládeže, podle toho volí specifické prostředky a formy – a někteří příslušníci starší generace v tom mohou spatřovat třeba „příliš měkký“ postup. Tak se učitel dostane do sporu se žáky, jindy s rodiči, někdy obojími“.* Z uvedené citace vyplývá, že se vlastně pedagog ocitá, obrazně řečeno, mezi dvěma mlýnskými kameny. Na jedné straně jsou tu jeho žáci, studenti se svými představami, na straně druhé jsou rodiče, kteří mají taktéž své požadavky. Sladit obojí do harmonického celku za využití školních programů a osnov vyžaduje určitě nejen mnoho pedagogických zkušeností, ale hlavně citu, taktu a porozumění.

Vedle toho, co již bylo řečeno o postavení učitele v procesu výchovy a vzdělávání mládeže je neméně podstatné, jaký typ vztahu zaujímá ke svým svěřencům (styl práce), jak se k nim chová. Ďurič a Štefanovič⁴² rozlišují následující typy pedagogů:

- a) **Autokratický typ** – má přílišný odstup, chybí anebo je nepatrné zastoupení lidské, rodičovské složky. Převládá ovzduší napětí, podrážděnosti, nervozity, vzdorovitost a konflikty.
- b) **Demokratický typ** – typická je podpora je iniciativy, samostatnosti a osobní odpovědnosti u žáků, minimum zákazů, příkazů a trestů. Málo konfliktů, napětí a frustrací (pokud nastanou - jsou hladce řešeny).

⁴¹ Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 308.

⁴² Ďurič, L., Štefanovič, J. a kol. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977. s. 316-317.

- c) **Liberální typ** – vztah učitele k žákům je velmi uvolněný, nezasahuje příliš do jejich činnosti, málo žákům radí, málo je hodnotí, málo je informuje. Charakteristické je malá aktivita vychovávaných a celkové uvolnění skupiny.
- d) **Logotropický typ** – je zaměřený na výsledky žáků ve svém předmětu, nemívá s nimi žádoucí lidský kontakt, nebere ohled na individuální zvláštnosti jedinců. Je veden snahou, co nejvíce žákům sdělit o svém předmětu a pomáhat jim při plnění úkolů s tím souvisejících.
- e) **Pajdotropický typ** – usiluje o pochopení žáka a jeho vnitřní získání. Vztah je založen na vzájemné důvěře, má k nim až rodičovský vztah.

Z výše nastíněných charakteristik jednotlivých typů jednoznačně vyplývá, že jako nevhodnější a vlastně takový ideál ve vztahu pedagogického působení na hodnotové a morální kvality dospívajících z řad studentů, se jeví demokrat nejlépe v kombinaci s pajdotropem. Samozřejmě, že zmíněné členění je provedeno spíše z hlediska teoretického a v praxi se čistě vyhraněný typ vyskytuje poměrně zřídka. Myslím, že je to obdobné jako rozdělení osobnostních typů z pohledu temperamentu (sangvinik, cholerik, melancholik, flegmatik).

Podobně, jako se mění charakter a funkce dnešní rodiny i školství (české) prožívá nelehké období. Je to doba plná transformačních změn, nových koncepcí a plánů, které bourají po desetiletí platné a zaběhnuté postupy a schémata. Jaké funkce by měla dnešní škola plnit? Na tuto otázku se pokouší dát odpověď ve své publikaci B. Kraus⁴³. Uvádí a popisuje funkce:

1. **socializační** – klást větší důraz na celkový osobnostní rozvoj s nutností zaměření na rozhodovací procesy a utváření sociálních dovedností, schopností pružně reagovat na rychlé změny života,
2. **pečovatelskou** – zabezpečení podmínek z hlediska zdraví, bezpečnosti, psychické pohody,
3. **rekreační** – její podstata míří mimo vyučovací proces do sféry volného času,
4. **poradenskou** – měla by se týkat nejen dětí a rodičů, ale i učitelů a měla by se týkat jak otázek profesionální orientace, ale i studijních předpokladů, osobnostních zvláštností, diagnostikování schopností a pomoci v řešení těžkostí

⁴³ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 86-88. ISBN 80-7315-004-2

prospěchových i výchovných,

5. profesionalizační – má dopomáhat k zaujetí místa ve světě práce,

6. selektivní – škola (stupeň a typ), jako „výťah“ k určité zaměstnanecké pozici a sociální prestiži.

Míra a kvalita naplňování výše jmenovaných funkcí jednotlivými školami je jistě různá. V určitém ohledu jsou i rozdílné neduhy, se kterými se každá škola potýká. Přesto je mnoho společných problémů, jež trápí české školství jako celek. Je to už zmíněná transformace, která kromě pozitiv, přináší s sebou i celou řadu těžkostí, jako je otázka financování školství a s ní související tržní chování škol. Je to také velmi ostré konkurenční prostředí zejména mezi školami s nízkým počtem žáků, jichž v důsledku nepříznivého demografického vývoje neustále ubývá. Dochází rovněž k poměrně neobvykle vysoké fluktuaci a proměnám v pedagogických sborech. Tyto, někdy doslova existenční důvody, jsou mnohdy příčinou toho, že existuje méně záznamů o žákovi, ale bohužel i méně zájmu o něho. Většina učitelů a výchovných pracovníků má malou znalost svěřenců, jež má vychovávat, a téměř vůbec žádnou o rodině a prostředí, ve kterém se žáci a studenti pohybují. I přesto, nebo snad právě proto by se škola neměla vzdávat šance stát se a být kulturně osvětovým centrem ve své lokalitě tak, jak tomu bylo kdysi. Je jisté, že se v této oblasti neobejde bez spolupráce nejen s rodiči žáků, ale i s jinými institucemi. Ta může být buď *formální*, splňuje formální potřeby, je nejméně efektivní, nebo *spontánní*, má sice stimulující charakter, ale jedná se spíše o jednotlivé akce, či *systematická*, spočívající v soustavné práci a mající největší účinek. Myslím, že při splnění výše naznačených předpokladů, může škola pozitivně a účelně ovlivňovat utváření hodnotového systému a morálního základu svých svěřenců.

2.4 Vrstevnická skupina, její pozitiva a negativa

Jednou z typických charakteristik adolescentní mládeže je, že se tito jedinci orientují často podle názorů svých vrstevníků a neřídka se podle nich také chovají a jednají. Mají rovněž zcela přirozenou potřebu konfrontovat své názory, přesvědčení a postoje s někým, kdo je jim věkově blízký a má podobné smýšlení. Z toho plyne i snaha být členem nějakého seskupení, jež mu svým způsobem dodává určité zázemí a morální

podporu hlavně v případech, kdy se mu obojího nedostává z nejrůznějších příčin v rodině. To samozřejmě často vede ke vzniku různých *vrstevnických skupin*. Kraus⁴⁴ o nich říká: „*Jsou to typické primární skupiny, charakterizované bezprostředními kontakty (tváří v tvář), silným pocitem příslušnosti ke skupině (identifikace vyjadřovaná zájmemem „my“)*“. Další jejich vlastností je jejich blízkost z hlediska věku, což je pochopitelné, ale také, což je mnohem důležitější, i názorová, spočívající v jejich souhlasném jednání.

Pokud se týká členění vrstevnických skupin je možné je rozlišovat buď podle velikosti nebo podle jejich složení (sociální, náboženské atd.). Nejpodstatnější, čím se navzájem nejvíce odlišují a co je také vzhledem k hodnocení jejich činnosti nejvýznamnější, jsou cíle a normy, jimiž se řídí. Jejich náplň se může pohybovat na stupnici od velmi pozitivní až po zcela zápornou orientaci (party, gangy).

Partu Kohoutek⁴⁵ na rozdíl od Krause nechápe jen negativně, ale také v pozitivním slova smyslu, a to tak, že: „Má již pevnou strukturu i organizaci. Normy zde bývají někdy značně přísné a za jejich nedodržení následují tresty. V partě je osobnost člena podřízena obecnějším cílům a hodnotám, které na rozdíl od tlupy mají pozitivní obsah. Parta má kladný vliv na osobnost člena. V partách můžeme pozorovat i tzv. prosociální chování, které bere v úvahu situaci druhé osoby, její potřeby, zátěže, choroby, ale současně i její přání, touhy, očekávání“. Naproti tomu u negativně laděné party „*kde se hovoří o klikách, či tlupách nebo přímo dokonce o gangu. Ty se vyznačují záporným postojem k lidem, usilují o výhody jedině pro členy své podskupiny a často se snaží škodit vedoucímu formální skupiny (kliky). Tlupa (gang) má mnoho styčných bodů s partou. Liší se však v zaměření činnosti. Má negativní, asociální polarizaci*“. Jejich osobnostní struktura je odlišná. Mají výrazné hostilní chování, jsou nepřátelské, agresivní, útočné a zaměřují se na ublížení, až zničení druhého. Soustavně také překračují společenské normy a zákony, poškozují majetek. Soudržnost je zpravidla závislá na osobě vůdce, bez jeho přítomnosti se často rozpadá. Z načrtnutých charakteristik lze jednoznačně usoudit, že společnost by apriori neměla hodnotit vznik každé party negativně. Podstatné je jakou tato vrstevnická skupina, parta vyvíjí činnost,

⁴⁴ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 132. ISBN 80-7315-004-2

⁴⁵ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, s.r.o., 1998. s. 44. ISBN 80-7204-064-2

jaký má cíl a zda dodržuje základní společenské normy.

Podstatným znakem ve vztahu k rozlišení vrstevnických skupin je také způsob jejich vzniku tj. *spontánní* (dobrovolný, přirozený), či *formální* (předem určený a organizovaný). B. Kraus⁴⁶ je srovnává v následujícím přehledu:

SKUPINY NEFORMÁLNÍ	SKUPINY FORMÁLNÍ
Členství je spontánní, vedené emotivní přitažlivostí, dobrovolné.	Členství je dáno vnějšími zásahy, určené.
Dominují vztahy osobních sympatií.	Dominují vztahy organizační.
Členové mají pocit přináležitosti.	Příslušnost ke skupině vyplývá z formálního členství.
Struktura skupiny a její hierarchizace vyrůstá zevnitř života skupiny.	Struktura a hierarchizace je stanovena.
Systém hodnot a norem vychází od jednotlivých členů.	Cíle a normy jsou dány a nerespektují zájmy individuální.
Systém kontroly je dán dohodou.	Systém kontroly respektuje formální sankce.
Řízení skupiny vychází spontánně z individualit (vůdcovské typy).	Řízení skupiny je určeno.

Vrstevnické skupiny mají svůj počátek již v dětském věku v tzv. skupinách hrových, i když samozřejmě ještě nesplňují všechny stanovené atributy. K naplnění všech kritérií dochází v průběhu školní docházky a s postupujícím věkem jejich význam sílí, roste a kulminuje právě v období dospívání. Trend rostoucího významu vrstevnických skupin dokládá i B. Kraus⁴⁷, který konstatuje, že: "V roce 1989 uvádělo jen 16% středoškoláků, že v případě řešení různých těžkostí a problémů hledají oporu u svých vrstevníků. V roce 1991 už to bylo přes 27% a v roce 1996 dokonce již téměř 40%: téměř trojnásobně více než u rodičů". Uvedená fakta nepochybně svědčí o tom, že vrstevnická skupina, ať už ji pojmenujeme jakkoliv, sehrává důležitou roli v socializačním procesu, a proto je její význam ve vztahu k utváření hodnotové hierarchie a mravního profilu dospívajícího

⁴⁶ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 133. ISBN 80-7315-004-2

⁴⁷ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 132. ISBN 80-7315-004-2

jedince neopominutelný a ve značném počtu případů i klíčový. Kvapilová⁴⁸ naznačuje vliv vrstevnických skupin v těchto zaměřeních:

- vytváření povědomí o cílech skupiny, které jsou hodnoceny jako žádoucí,
- hodnocení a výběr prostředků, které jsou přípustné k dosahování těchto cílů,
- schvalování vybraných norem jednání a poskytování motivace jedincům k dosahování uznávaných cílů,
- vytvoření jistého vzoru chování a porovnávání konkrétních projevů s konkrétním vzorem,
- vytvoření souboru norem a sankcí, kterými je postihováno chování jedinců.

Působení vrstevnických skupin je tedy nutné brát v úvahu nejen proto, že uspokojují určité psychické potřeby (zábava, uvolnění) adolescentů, ale hlavně z důvodu potřeb jedinců identifikovat se s jejich normami, čímž se tyto stávají nástrojem sociální kontroly svých členů.

2.5 Masmédia a jejich role

Pro současný vývoj lidské společnosti je typické, že jsou její jednotliví členové nejen příslušníky různě velkých sociálních skupin, avšak také, a to bohužel v čím dál tím větší míře, součástí *masové společnosti*. A. Sekot⁴⁹ ji definuje jako „*oblast trhu a idejí přijímající vnucované hodnoty, jako množinu lidí podléhajících masovým vlivům*“. Je jasné, že taková společnost snadno přijímá mínění masových médií a zaujímá pasivní postoj k názorům autorit. Z toho též vyplývá sílící význam medializace prostřednictvím masových komunikačních prostředků (masmédií). Vymezení pojmu *masové (hromadné) komunikační (sdělovací) prostředky* je možno provést různě, záleží, který náhled upřednostníme. Mně se jeví velmi výstižné označení B. Krause⁵⁰, jenž uvádí pojetí Casimirovo, že jsou to „*sdělovací (především znakové) systémy, akty a prostředky, pomocí nichž jsou zprávy zakódované v těchto systémech předávány konzumentům, velkému, anonymnímu a heterogennímu souboru adresátů. Za masmédia*

⁴⁸ Kvapilová, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: PF UP, 1996. s. 33.

⁴⁹ Sekot, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. s. 32. ISBN 80-7315-021-2

⁵⁰ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 61. ISBN 80-7315-004-2

A. Sekot⁵¹ považuje „sdělovací prostředky zabývající se produkcí, reprodukcí a distribucí symbolů důležitých pro společnost“.

Hromadné sdělovací prostředky neprovázejí lidstvo od nepaměti, ba právě naopak vznikly na určitém stupni historického vývoje, který byl podmíněn a dodnes tomu tak je, zvláště technickou vyspělostí lidstva. Z tohoto pohledu můžeme hovořit o:

- **tisku** - patří sem knihy, ale v současné době rozhodující roli hrají noviny a časopisy,
- **rozhlase** - zpravodajské relace, diskusní pořady atd.,
- **televizi** - zpravodajské relace, diskusní pořady, pořady o celebritách atd.,
- **internetu** - možnost výběru z velkého množství informací, takřka neomezené komunikační možnosti (elektronická pošta, chaty).

Jiné možné rozdělení (z hlediska způsobu prezentace) je na masmédiá:

- **tištěná** - noviny, časopisy, knihy,
- **elektronická** - rozhlas, televize, video, počítač, internet atd.

V úvahu také přichází pojmout je podle vlastnického vztahu. Pak jsou:

- **veřejná (veřejnoprávní)** - vlastníkem je stát,
- **soukromá (soukromoprávní)** - vlastníkem je soukromá fyzická nebo právnická osoba.

Důsledkem působení masových komunikačních prostředků je vznik *masové kultury*, kterýžto pojem je dnes chápán poměrně dosti pejorativně a je prakticky synonymem sousloví *vulgární kultura*. A. Sekot⁵² ji výstižně pojmenovává slovy A. Kloskowske, že je to „komplex velmi široce používaných norem a vzorů chování. Nejobecněji se vztahuje na současné sdělování identických nebo obdobných obsahů, vycházejících z malého počtu zdrojů k velkým masám příjemců, jakož i na jednotlivé formy hry a zábavy mas lidí“. Předpokladem možnosti takového sdělování je jednodušnost a standardizace takového sdělení. Masmédia tedy ne jedné straně velmi výrazně přispívají k formování jednodušné masové společnosti projevující se produkty masové kultury, ale na druhé straně současně plní ve společnosti celou řadu pozitivních a v některých případech i nezastupitelných funkcí. Je pochopitelné, že kvalita jejich naplňování současnými hromadnými sdělovacími prostředky v naší společnosti je rozdílná, a média se s touto

⁵¹ Sekot, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. s. 33. ISBN 80-7315-021-2

⁵² Sekot, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. s. 32. ISBN 80-7315-021-2

úlohou vyrovnávají tu lépe, tu hůře. U soukromých se setkáváme spíše s tím, že do popředí vystupují hlavně funkce **manipulativní** (všudypřítomné reklamy, ale bohužel jsou to někdy i publicistické pořady a reportáže), **hédonistická a zábavná**. Některé funkce jsou deformovány jako např. **kulturní** (mravními a hodnotovými ideály jsou celebrity z oblasti sportu, filmu, velmi poskromnu z vědy), **hodnotová** a **socializační** (hodnoty jakými jsou úspěch, kariéra, peníze, egoismus jsou prezentovány jako základní a nutné k normálnímu životu). Minimálně je plněna funkce **estetická, stimulační** či **výchovná** (viz. pokleslá a přisprostlá úroveň zábavných pořadů, nebo někdy až hyenistická tzv. investigativní žurnalistika). Jen o něco málo lépe jsou na tom veřejnoprávní média, i když i zde je v poslední době patrný příklon ke komercializaci a tendence uvádět myšlenkově sice méně náročná, ale o to většímu počtu diváků a posluchačů srozumitelnější, díla (seriály). Za úspěšný je považován pořad, jenž má co největší podíl na tzv. koláči sledovanosti. To vše je podřízeno a konáno v zájmu větší sledovanosti a prodejnosti a tím také většího zisku a lepších ekonomických výsledků.

I P. Sak⁵³ poznamenává, že život a tedy i hodnotový systém současného člověka je významně ovlivněn masovými sdělovacími prostředky, ba dokonce se právě ony stávají nedílnou součástí jeho práce i volnočasových aktivit. Hovoří také o tom, že média je možno dělit podle různých kritérií a uvádí základní rozdělení na elektronická (televize, rozhlas a nejnověji internet) nebo tištěná (noviny, časopisy) anebo vzhledem k formě vlastnictví a funkci ve vztahu ke společnosti na soukromá a veřejnoprávní.

Jednou ze základních funkcí, již by měla média plnit, je funkce informativní, která je podle názoru P. Saka⁵⁴ v současné době naplňována nedostatečně, někdy dokonce vůbec. Uvádí, že se velmi často hovoří o tom, že řadový občan, mládež nevyjímaje, je dnes zahlcován informacemi. Při podrobnějším rozboru však nezbyvá než s politováním konstatovat, že to co se na člověka valí nejsou informace, ale tok sdělení, které často ani žádnou informaci v pravém smyslu toho slova nepřinášejí. P. Sak zde užívá označení *mediální smog*, jenž představují různé sponzorské vzkazy, upoutávky a v neposlední řadě hlavně reklama. Hlavně ve vysílání komerčních stanic, ať už rozhlasových, či televizních, se někdy mluví o televizním programu jako o vatě mezi vysíláním reklamy.

⁵³ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.89. ISBN 80-86320-33-2

⁵⁴ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.208 - 210. ISBN 80-86320-33-2

Velmi podrobně se výčtem funkcí masových komunikačních prostředků a také jejich rozbohem zabývá B. Kraus⁵⁵, který rozlišuje čtyři funkce základní (**informativní, komunikativní, formativní a rekreativní**), jež jsou dále rozčleněny na další subfunkce. Jejich přehled je uveden v následující tabulce:

FUNKCE MASMÉDIÍ	
Druh funkce	Dominantní rys funkce
A) Informativní	Poskytování informací, dat a zpráv adresátu
1. Hodnotová	Reprezentace duchovních hodnot.
2. Hodnotící	Hodnocení formou a způsobem prezentace.
3. Kognitivní	Zprostředkování poznání.
4. Vzdělávací	Rozšiřování obzoru a kultivace osobnosti.
5. Petrifikační	Uchování obrazu světa a doby.
B) Komunikativní	Spojení a přenos sdělení.
6. Socializační	Zprostředkovávání zkušeností, názorů a pocitů.
7. Stimulační	Podněcování senzibility, fantazie a imaginace.
8. Kulturní	Poznávání a přejímání hodnot a ideálů.
9. Kompenzační	Uspokojování potřeb osobnostního vyrovnání.
C) Formativní	Utváření názorů a postojů adresátů.
10. Humanizační	Zlidšťování a upevňování altruismu.
11. Výchovná	Utváření, kultivace, vedení a výchova jedince.
12. Akulturační	Usnadnění adaptace imigrantů.
13. Estetická	Kultivace vnímání krásy a vztahu ke krásě.
14. Magická	Překračování do transcendentna.
15. Defrustrační	Odstraňování deprese a pocitů bezvýchodnosti.
16. Manipulativní	Propagandistické a reklamní ovlivňování.
D) Rekreativní	Prostředek regenerace, odpočinku, zábavy.
17. Relaxační	Navozování duševní rovnováhy.
18. Solitární	Vyvolání pocitu sociálního osvobození.
19. Desolitární	Zprostředkování kontaktu se světem.
20. Hedonistická	Provokace a prezentace požitků a rozkoše.
21. Zábavná	Zprostředkování odpočinku a zábavy.

⁵⁵ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 64-65. ISBN 80-7315-2

Vliv masových komunikačních prostředků je v dnešní době obrovský a dá se předpokládat, že i nadále poroste. B. Kraus⁵⁶ k tomu podotýká, že: „*Média tak spoluvytvářejí svět a hodnotovou strukturu každého z nás. Děti a mládež přesvědčují o své nepostradatelnosti a jedinečnosti a ve svých důsledcích tak jejich identitu posilují*“. A dále pak: „*Kultura už přestala být svébytností jedince. Je neosobní a zcela (až na vzácné výjimky) podléhá trhu. Skutečná osobní svoboda se v podmínkách mediální kultury ztrácí, mění se v pseudosvobodu a ve svých důsledcích až v totální nesvobodu. Mizí vědomí kontinuity, člověk se ocitá sám uprostřed davu stejně osamělých jedinců. Je zřejmé, že za tohoto stavu nelze dospět k vyzrálé osobnosti a moudrosti.*“

Jsou tedy rodiče a škola ve svých snahách usměrnit nebo alespoň utlumit vliv masových médií na nejmladší generaci (děti a mládež) odsouzeni předem k nezdaru? Na první pohled by se mohlo zdát, že je to boj s větrnými mlýny. Přesto není možné na řešení tohoto problému rezignovat. Jisté řešení nabízí i B. Kraus⁵⁷, který vidí v podstatě dvě cesty:

Tou první je snaha o oslabení negativního vlivu masmédií důkladnou analýzou (obsahovou, estetickou, formální) jejich produktů (časopis, televizní pořad atd.), jimž mládež věnuje pozornost a vyhodnocením jejich nedostatků (stereotypnost, nepřirozenost atd.).

Ta druhá znamená, pokusit se vzbudit i v kulturně a esteticky jinak formovaném jedinci touhu po základních, přirozených estetických aktivitách a stimulovat potřebu jejich poznání, procítění a intenzivního prožitku.

Obě cesty samozřejmě předpokládají určitou časovou náročnost a také vůli oprostit se od konzumních stereotypů, ale hlavně projevovat zájem o to, čím se mládež ve volném čase zabývá a jaké jsou její problémy.

2.5.1 Internet, jeho klady a zápory

Zvláštní podkapitolu své práce bych chtěl věnovat elektronickému médiu, které do našich životů a domovů doslova vtrhlo na konci minulého tisíciletí a zcela bezkonkurenčně, co do počtu sdělení i informací, převálcovalo svými možnostmi média

⁵⁶ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 73-74. ISBN 80-7315-004-2

⁵⁷ Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 75-76. ISBN 80-7315-004-2

ostatní. Mám na mysli samozřejmě internet. Málo se ví, že podobně jako počítač i myšlenka internetu vznikla původně na vojenské půdě, a že byl vyvíjen v rámci obranného projektu⁵⁸ ARPANET (Advanced Research Project Agency), který byl v šedesátých letech realizován Pentagonem. Vznikl tedy už v období studené války z potřeby vytvořit komunikační systém, jenž by neměl žádné řídicí centrum (byl by decentralizovaný), a jenž by v případě konfliktu nemohl být vyřazen z provozu. Po zániku dvou bipolárních soustav ztratil tento systém svůj strategický význam, a tak se naskytla možnost jeho uvolnění pro civilní potřebu. Poté, co se nejdříve dostal na akademickou půdu, začíná se v devadesátých letech šířit z univerzit dále.

Prostřednictvím služby World Wide Web se internet stává prostředkem komunikace a prezentace informací z nejrůznějších oblastí lidského života. Z původní, ve velké míře nekomerční iniciativy se však postupem doby stává velmi výhodný obchodní artikl. Ale to už se na scéně objevují opravdu velcí hráči s obrovským kapitálem jako například B. Gates a jeho společnost Microsoft, kteří se v současné době pokoušejí dokonce tento trh ovládnout (viz. plánované spojení společnosti Microsoft a společnosti Google). Ale to už se na internetu objevuje stále více reklamy, spamů a jiného balastu.

Internet, přestože je asi zřejmě právem řazen k masovým sdělovacím prostředkům, určitým způsobem však jejich charakteristiku nenaplnuje, respektive svými možnostmi ji překračuje. Podle M. Šmída⁵⁹ je internet: „*komunikačním prostředím, nikoli pouhým komunikačním prostředkem.*“ Zdůrazňuje, že na internetu většinou neprobíhá masová komunikace, ale komunikace interpersonální, zprostředkovaná sítí počítačů. A tak se internet vlastně vymyká tradičním definicím a pravidlům vytvořeným pro prostředky masové komunikace.

Jaké jsou tedy možnosti internetu ve vztahu k ovlivňování výběru určitých hodnot a tím pádem i formování hodnotového systému a hodnotové orientace u současné mládeže?

Odpověď na tuto otázku podle mého názoru není úplně jednoduchá i vzhledem k tomu, po jak krátkou dobu, ve srovnání s ostatními médii, se s internetem setkáváme a využíváme ho. Spíš bych na tomto místě uvedl, jaké možnosti v sobě tato nejmodernější

⁵⁸ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.190 - 193. ISBN 80-86320-33-2

⁵⁹ Šmíd, M. Digitalizace médií v historii a současnosti. <http://www.louc.cz/intmed.html>

informační a komunikační technologie skrývá.

V první řadě je třeba vyzdvihnout obrovské množství sdělení a hlavně informací, které nabízí. A právě v souvislosti s tímto množstvím vyvstává nutnost jejich třídění a výběru. Mládež tak sice na jedné straně má k dispozici téměř snad nevyčerpatelný zdroj informací o čemkoliv, na straně druhé se musí naučit se v nich orientovat a vyhledávat informace správné. Protože informace, jež vyhledat neumí, byť jsou přístupné, ztrácejí svou hodnotu. V souvislosti s tím vyvstává problém kvality a věrohodnosti poskytovaných faktů. Zdaleka ne vše, co je na internetových stránkách uvedeno, je pravdivé. Právě vzhledem k tomu, že na internetu má možnost uvádět informace v podstatě neomezený počet jedinců, skupin, institucí atd., není jednoduché rozpoznat, či sdělení jsou pravdivá, či naopak zavádějící či dokonce manipulativní anebo lživá.

Druhou možností, již internet poskytuje, je nejen informace pasivně přijímat, ale také je sám poskytovat, ba dokonce se o ně dělit, tedy komunikovat s ostatními jedinci, a to ať už formou e-mailu, anebo chatu. A tato forma komunikace není nikterak omezována, co do času a vzdálenosti, ale může mít a má samozřejmě svá rizika spočívající zejména v anonymitě protějšku, s nímž je komunikace vedena. O užitečnosti komunikace prostřednictvím internetu ví svoje i tzv. celebrity, ať už z oblasti zábavy, anebo nově i politici, o čemž svědčí i hojné zakládání tzv. blogů, což jsou jakési jejich soukromé webové stránky.

Obrovskou výhodou internetu je rovněž jeho neomezenost časová a prostorová, není omezen vysílacím časem a dostupností signálu. S tím souvisí i jeho schopnost neobyčejně pružně reagovat na aktuální situaci, ale současně s tím i možnost kdykoliv vyvolat jakékoliv z dřívějších sdělení.

V souvislosti s internetem bych se rád zmínil o jednom pojmu, o němž hovoří ve své knize P.Sak⁶⁰ a sice o *digitalizaci lidské osobnosti*. Má na mysli zejména to, že se člověk nachází v tzv. *kyberprostoru* (virtuální realitě), který je produktem interakce člověka a nových technologií, jenž rozvíjí u člověka ty složky osobnosti, jež jsou právě v této interakci funkční a potřebné, ale naopak se nemusí rozvíjet ty, které potřebuje pro život v přirozeném světě. Zejména u některých jedinců z řad mládeže pak hrozí, že se snaží čím dál tím víc pobývat ve virtuální realitě na úkor světa skutečných lidí a vztahů.

⁶⁰ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.211. ISBN 80-86320-33-2

Vždyť už dnes je možné vytvořit v tomto kyberprostoru svého dvojníka, jenž si zde žije téměř vlastním životem a může realizovat přání a touhy, které jsou v reálném světě nedostupné. Dochází tak k digitalizaci potřeb respektive jejich digitálního uspokojování, ba dokonce i ke vzniku potřeb digitálního charakteru. A stejně jako potřeby jsou postupně digitalizovány a virtualizovány mezilidské vztahy, které ustupují do pozadí na úkor kariéry jako jediného měřítka úspěšnosti člověka ve společnosti. Altruistická sociabilita je nahrazována sociabilitou individualistickou. Příkladem mohou být nákupy, cestování, seznamování, ale i vzdělávání se na internetu (e-learning).

Tuto část věnovanou internetu a jeho možnostem v působení na hodnotový systém mládeže bych snad mohl uzavřít konstatováním, že jeho možnosti v tomto směru jsou značné a dosud ne zcela odhalené, ale stejně veliké je i nebezpečí, že může být toto nejnovější elektronické médium zneužito zejména ke komerčním a manipulativním účelům, což je koneckonců patrné již dnes.

Jsou tedy rodiče a škola ve svých snahách usměrnit nebo alespoň utlumit vliv masových médií na nejmladší generaci (děti a mládež) odsouzeni předem k nezdaru? Na první pohled by se mohlo zdát, že je to boj s větrnými mlýny. Přesto není možné na řešení tohoto problému rezignovat. Jisté řešení nabízí i B. Kraus⁶¹, který vidí v podstatě dvě cesty:

Tou první je snaha o oslabení negativního vlivu masmédií důkladnou analýzou (obsahovou, estetickou, formální) jejich produktů (časopis, televizní pořad atd.), jimž mládež věnuje pozornost a vyhodnocením jejich nedostatků (stereotypnost, nepřirozenost atd.).

Ta druhá znamená, pokusit se vzbudit i v kulturně a esteticky jinak formovaném jedinci touhu po základních, přirozených estetických aktivitách a stimulovat potřebu jejich poznání, procítění a intenzivního prožitku.

Obě cesty samozřejmě předpokládají určitou časovou náročnost a také vůli oprostít se od konzumních stereotypů, ale hlavně projevovat zájem o to, čím se mládež ve volném čase zabývá a jaké jsou její problémy.

⁶¹ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 75-76. ISBN 80-7315-004-2

2.6 Lokální prostředí a důsledky jeho vlivu

Pod pojmem *vnější prostředí* uvádí Ilustrovaný encyklopedický slovník⁶², že je to: „*souhrn životních podmínek, v nichž organismus žije.*“ Jsou to tedy všechny předměty a jevy, které existují kolem nás, a to zcela nezávisle na našem vědomí. Podobně je v již výše zmíněném slovníku vymezen pojem *životní prostředí*⁶³ jako „*souhrn všech činitelů, které obklopují a ovlivňují organismy*“. Ještě poněkud přesnějším a tedy i užším pojmem ve vztahu k člověku je *životní prostředí člověka*. K tomu je dále upřesněno, že toto prostředí je tvořeno dvěma složkami, a sice přírodní a společenskou (materiální i duchovní podmínky, nutné k existenci a činnosti lidí), přičemž rozhodující pro formování a vývoj osobnosti je ta druhá jmenovaná.

Autoři Gillernová a Buriánek⁶⁴ uvažují, že: „*životní prostředí dnešního člověka sestává ze zbytků oné původní přírody, z přírodních prvků již přeměněných jeho činností. Patří však do něj také materiální prostředí uměle vytvořené člověkem, a v neposlední řadě i jakési duchovní prostředí (souhrn hodnot, norem, svět kulturních symbolů)*“. Tato druhá část bývá také označována jako *sociální prostředí*.

B. Kraus⁶⁵ určuje za životní prostředí člověka „*tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také aktivně svou prací mění.*“ Dále také rozlišuje dvě základní součásti tohoto prostředí (přírodní a společenskou), které nejsou neměnné, ale naopak se někdy více někdy méně dynamicky mění. Člověk pak není jen pasivním elementem tohoto procesu, nýbrž je tím, kdo dokáže prostředí měnit, přičemž toto změněné prostředí zpětně působí na jeho osobnost. Životní prostředí, jeho strukturu je také možné popsat jako sféry určitých vztahů:

- 1. Sféra vztahů „lidé - příroda“**, zahrnuje interakce s přírodou (živou i neživou).
- 2. Sféra vztahů „lidé - výsledky lidské aktivity“** (kultura).
- 3. Sféra vztahů „lidé - lidé“** (užší i širší sociální prostředí), uvádí Kraus.

⁶² Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. III. díl. Pro -Ž 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s.16

⁶³ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. III. díl. Pro -Ž 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s.958

⁶⁴ Gillernová, I., Buriánek, J. *Základy společenských věd*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 2001. s. 116. ISBN 80-7168-749-9

⁶⁵ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 99-100. ISBN 80-7315-004-2

O životním prostředí člověka (dále jen prostředí) je možné hovořit z různých hledisek a podle toho je možné ho dělit, popřípadě mluvit o různých typech prostředí.

Ilustrovaný encyklopedický slovník⁶⁶ v podstatě uvádí rozdělení na dvě základní prostředí a to: a) *makroprostředí* - zahrnuje sociálně-ekonomický systém, společenské vztahy, instituce i kultura,

b) *mikroprostředí* - bezprostřední životní prostředí (rodina, soc. skupiny).

Kohoutek⁶⁷ v části věnované sociální determinaci osobnosti zmiňuje právě různá mikroprostředí, z nichž na prvním místě je to samozřejmě prostředí rodinné, dále pak školní, pracovní a další prostředí, jež jsou mimo rámec předchozích uvedených.

Velmi podrobně se typologií prostředí zabývá B. Kraus⁶⁸, jenž nastiňuje jeho rozlišení podle různých hledisek a kritérií. Podle velikosti prostoru je možné prostředí členit na:

- a) *makroprostředí* (prostor, který vytváří podmínky pro existenci celé společnosti),
- b) *regionální prostředí* (prostor v životě širší sociální skupiny na rozsáhlejší teritoriu uvnitř společnosti),
- c) *lokální prostředí* (prostor spojený zpravidla s bydlíštěm, příp. se svým okolím),
- d) *mikroprostředí* (bezprostřední prostor, v němž jedinec pobývá).

Dalším možným dělením je povaha činností uskutečňovaných v daném prostoru, kde můžeme hovořit o prostředí:

- a) *pracovním* (dílny, kanceláře, ale i školní třída),
- b) *obytném* (dům, byt),
- c) *rekreačním* (hřiště, park).

Jak již bylo výše uvedeno, člověk není jen pasivním elementem prostředí, ale naopak mnohdy si ho velmi aktivně přizpůsobuje svým potřebám a cílům. A právě z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí jsou rozlišovány jeho dva základní druhy a sice: a) *přirozené* (příroda, která člověka obklopuje),

b) *umělé* (je vytvářeno činností člověka)

Prostředí nelze chápat jako jeden celek, ale spíše jako soustavu určitých prvků, které

⁶⁶ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. III. díl. Pro -Ž 1. vyd. Praha: Academia, 1980. s.958

⁶⁷ Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, s.r.o., 1998. s. 120-126. ISBN 80-7204-064-2

⁶⁸ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 100-102. ISBN 80-7315-004-2

jsou navzájem provázány, a které jsou také více či méně propojeny vzájemnými vazbami. Proto podle charakteru nebo také obsahu prvků, jež prostředí tvoří, ho lze popisovat jako:

- a) *přírodní* (má dvě části, živou přírodu - flóra a fauna a neživou přírodu - geologické, geografické, hydrologické, kosmické faktory),
- b) *společenské* (je dáno charakterem a uspořádáním společenského systému),
- c) *sociální* (je určeno hustotou a rozmístěním obyvatel a dalšími strukturami obyvatelstva),
- d) *kulturní* (je tvořeno všemi hmotnými i nemateriálními výsledky lidské činnosti, je velmi úzce spjato s prostředím sociálním).

K této základní typologii prostředí je možné uvést některé další, jako například podle povahy daného teritoria (*venkovské, městské, velkoměstské*) nebo podle působících podnětů a to co do:

- a) frekvence - (*podnětově chudé* nebo naopak *přesycené*)
- b) pestrosti - (*podnětově jednostranné* nebo *mnohostranné*)
- c) kvality - (*podnětově zdravé* či *vadné*).

Z uvedeného přehledu je patrné jakým složitým fenoménem prostředí je, a že jeho úloha v životě jedince zejména ve vztahu k vytváření hodnotového systému a hodnotové orientace rozhodně není zanedbatelná, i když na druhé straně není radno ji přeceňovat. Já bych se na tomto místě rád zastavil u členění prostředí podle velikosti prostoru. Jak jsem již výše naznačil, je v tomto smyslu možné hovořit o makroprostředí, o prostředí regionálním nebo lokálním a o mikroprostředí. A z těchto čtyř druhů bych svou pozornost upřel právě na lokální prostředí.

B. Kraus⁶⁹ definuje *lokální prostředí* následovně: *Je to skupina lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty (s vědomím jisté diference a zvláštností), užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti připravená ke společným činnostem*. Lokální prostředí je pak dále možné rozdělit na dva základní druhy a sice *městské* a *venkovské*. Každé z těchto prostředí má své charakteristiky a své znaky, jimiž se od toho druhého odlišuje.

⁶⁹ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 126. ISBN 80-7315-004-2

Velmi výstižnou charakteristiku obou lokálních prostředí podává B. Kraus⁷⁰ a je uvedena v následující tabulce:

	MĚSTO	VENKOV tradiční	VENKOV současný
1.	Profesní rozmanitost.	Jednoznačně převládající profese zemědělská.	Profesní rozmanitost s dominancí zemědělství.
2.	Chybí neformální sociální kontrola (anonymita)	Existuje silná sociální kontrola.	Sociální kontrola funguje byť v omezené míře.
3.	Vztahy rodinné výrazně narušeny.	Silné vazby rodinné v okruhu pokrevním i sousedském.	Uvolněné svazky rodinné i sousedské.
4.	Různorodost v oblasti dělby rolí.	Jasně vymezení rolí vzhledem k pohlaví, věku, sociální pozici.	Různorodost v oblasti dělby rolí.
5.	Rozvinuté osvětové aspirace.	Nedostatek osvětových aspirací.	Aspirace především vzdělávací vzrostly.
6.	Povrchnost mezilidských vztahů. (absence sousedství)	Výrazná sounáležitost, solidarita.	Oslabování osobních neformálních vztahů.
7.	Výrazná různorodost výchovných vzorů.	Tradicionalismus a pevnost vzorů.	Různorodost vzorů, ale pomalejší akceptace.
8.	Výrazný institucionální podíl na výchově.	Výrazná dominance rodiny ve výchově.	Role výchovných institucí je omezenější.
9.	Dostupnost značného množství kulturních institucí.	Kulturní život je organizován spontánně samotnými obyvateli.	Působení kulturních institucí je omezené.
10.	Rychlá reakce na společenské dění.	Konzervatismus, setrvávání na tradicích.	Reakce na společenské dění je rychlejší. (médiá)

⁷⁰ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 129. ISBN 80-7315-004-2

Podstatné však je, že trend, jenž byl nastoupen ve 20. století, tj. stírání rozdílů mezi venkovem a městem a jejich postupné sbližování, nadále pokračuje. V současné době je dokonce možné pozorovat určitý migrační pohyb z měst na venkov, zejména pokud se týká tzv. celebrit. To je možné vidět zejména u velkých měst. Je zcela logické, že tito lidé si sebou přináší své hodnoty a hodnotové orientace, které jsou tak transformovány na venkov. Přesto však i nadále zůstává spousta odlišností mezi prostředím venkovským a městským zachována. To je koneckonců patrné i z tabulky při srovnávání charakteristik města, tradičního a současného venkova.

Lokální prostředí tedy hraje důležitou roli ve výchovném procesu, a tím i zprostředkovaně při utváření hodnot a hodnotového systému zejména u mládeže. B. Kraus⁷¹ uvádí tyto oblasti, v nichž existují základní rozdíly mezi prostředím městským a venkovským:

- a) *sociální přizpůsobivost* - městské děti jsou přizpůsobivější, racionálnější, samostatnější, odbojnější, méně sebekritické a disciplinované,
- b) *kontakty s lidmi, sociabilita* - ve městech existuje více kontaktů, ale méně osobních styků,
- c) *míra radikalismu a konzervatismu* - obyvatelé venkova jsou konzervativnější, ač s rostoucí celkovou informovaností rozdíly pomalu mizí,
- d) *životní aspirace* - náročnost na povolání, vzdělání je u městských dětí a mládeže vyšší.

Pokud se týká sociální přizpůsobivosti, dá se říci, že zde rozdíly přetrvávají, ale již zdaleka nejsou tak výrazné, jako tomu bylo snad ještě před dvaceti lety. I na venkově narůstají počty mládeže, jež je adaptabilnější a samostatnější, avšak i té, jež je odbojnější, méně sebekritická a disciplinovaná. V oblasti kontaktů a jejich možností má samozřejmě i nadále navrch město, ale i na venkově bohužel ubývá osobních styků a tím pádem i osobních vztahů nejen mezi mládeží, ale mezi populací celkově. Také míra radikalismu se u venkovské mládeže zvyšuje a v souvislosti s tím je patrná i určitá nechuť žít tak, jak žijí rodiče, a spíše se stylem života vyrovnat svým městským vrstevníkům. Do určité míry se naopak dá hovořit o tom, že přetrvávají rozdíly v životních aspiracích a že nároky ve městě jsou mnohem vyšší.

⁷¹ Kraus, B. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2002. s. 130. ISBN 80-7315-004-2

3. Hodnoty a hodnotová orientace mládeže 14 - 18 let, šetření

Ukazuje se, že jednoznačně vymezit pojem mládež není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Různí autoři chápou totiž toto období ve vývoji člověka z pohledu jeho věkového vymezení různě, a proto se i různé definice toho, co se vlastně pod pojmem mládež skrývá.

3.1 Charakteristika současné mládeže

Pedagogická encyklopédia Slovenska⁷² uvádí u mládeže věk v rozmezí 15 - 30 let, podobně i Ondrejkovič⁷³ uvádí širší věkové ohraničení a to dokonce 13 - 32 let a hovoří zde o „pluralizaci“ věku mládeže, což znamená, že jedinci se snaží co nejvíc oddálit konec dospívání a tím si prodloužit své mládí. I Malý sociologický slovník⁷⁴ se ve vztahu k mládeži zmiňuje o dolní věkové hranici 16 let a horní hranici 30 let, právě tak jako P. Sak⁷⁵, který do svých výzkumů o mládeži zahrnul období mezi patnáctým a třicátým rokem věku. Shodný názor pokud se týká věkového ohraničení mládeže zastává společně P. Sakem i B. Kraus⁷⁶, který konstatuje, že se v tomto případě jedná o věk 15 až 25 let, u vysokoškoláků je možné horní hranici rozšířit až na 30let. Naproti tomu některé zejména mezinárodní dokumenty při zmínkách o mládeži hovoří o věku 15 - 26 let (UNESCO) nebo dokonce 15 - 24 let (materiály OSN).

Pokud se týká samotného vymezení pojmu mládež, existuje celá řada definic a charakteristik, z nichž bych chtěl uvést několik následujících, které mi připadají výstižné. Například Malý sociologický slovník⁷⁷ uvádí, že „mládež je velkou sociální skupinou, jejíž členi zaujímají ve společnosti zcela určitou sociální pozici a společností

⁷² Kolektiv autorů. *Pedagogická encyklopédia Slovenska*. I.díl A - O. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1984. s. 584

⁷³ Ondrejkovič, P. *Negatívne stránky individualizácie mládeže*. Bratislava: Ped. Fakulta UK, 1997. s. 12. ISBN 80-88868-17-3

⁷⁴ Kolektiv autorů. *Malý sociologický slovník*. 1. vyd. Praha, Svoboda, 1970. s. 546

⁷⁵ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.10. ISBN 80-86320-33-2

⁷⁶ Kraus, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. s. 10. ISBN 80-7315-125-1

⁷⁷ Kolektiv autorů. *Malý sociologický slovník*. 1. vyd. Praha, Svoboda, 1970. s. 219 - 220

je jim připsán určitý společenský status.“ O něco dále je pak mládež charakterizována slovy amerického sociologa Hollingsheada, který o ní říká: „*Mládež je periodou v životě člověka, ve které společnost, v níž mládež žije, již nepovažuje mladé lidi za děti, ale ještě jim nepřiznává plný status, úlohu a funkci dospělých.*“ Myslím, že tento popis mládeže je docela dobře srozumitelný i pro neodborníky. Jiný, poněkud akademičtější, nabízí Pedagogická encyklopédia Slovenska⁷⁸, ve které je jako mládež označována: „*soc. demografická skupina obyvateľstva, ktorá má charakteristické biologicko-psychologické, sociálnoekonomické, a sociálne psychologické rysy a vlastnosti, špecifické zájmy a požiadavky a hodnotové orientácie, ktoré ji odlišujú od ostatných vekových skupín.*“ P. Sak⁷⁹ ve vztahu k mládeži podotýká, že je to nejsenzitivnější skupina společnosti, jež nejcitlivěji reaguje na společenské změny a na měnící se podmínky ve společnosti. Jako poslední bych chtěl zmínit vymezení pojmu mládež učiněné B. Krausem⁸⁰, jenž k této problematice poznamenává: „*Mládež lze považovat za špecifickou sociálnu skupinu, ktorá není ještě plně výkonná ve sféře pracovní ani ve sféře společenské. Představuje tu část populace, která již není dětmi a nepatří ještě mezi sociálně dospělé.*“

Všechna uvedená vymezení mládeže ji tedy shodně popisují jako určitou špecifickou skupinu společnosti (populace), již už na jedné straně nemůžeme řadit ke kategorii dětí, ale na straně druhé zde nelze hovořit ještě o sociálně dospělých jedincích a společnost jim ani toto postavení (status) či role nepřiznává. V souvislosti s tímto tvrzením je možné uvést některé znaky, které jsou pro mládež signifikantní. Fázik⁸¹ je shrnuje takto:

- neexistuje žádná „mládež vůbec“, ale vždy jen mládež určité konkrétní společnosti;
- mládež je jevem proměnlivým v prostoru a čase;
- mládež určité konkrétní společnosti nepředstavuje jen monolitní celek, ale je bohatě vnitřně diferencována.

A nyní je na místě položit si otázku: Jaká je dnešní mládež? Jinými slovy řečeno, jak by se současná mládež dala charakterizovat.

⁷⁸ Kolektiv autorů. *Pedagogická encyklopédia Slovenska*. I.díl A - O. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1984. s 584

⁷⁹ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.10. ISBN 80-86320-33-2

⁸⁰ Kraus, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. s. 9. ISBN 80-7315-125-1

⁸¹ Fázik, A. *Mládež ve společnosti*. Praha: Svoboda, 1977. s. 32.

Jak jsem již výše poznamenal nelze hovořit o mládeži bez toho, že bychom ji zasadili do konkrétního společenského prostředí a doby. Proto i současnou mládež v České republice je nutné vnímat v kontextu místa a doby, v nichž vyrůstá a dospívá. Pokud bych měl zůstat u věkového vymezení mládeže 15 až 30 let, pak tedy sem spadají mladí lidé, kteří se narodili v rozmezí let 1978 až 1993, což je nejen široké rozpětí, ale jde především o úplně jiné populace z hlediska dějinného vývoje v ČR. Zmíněné období totiž zahrnuje nejen generaci, která jak uvádí S. Kučerová⁸² je „dvakrát zklamaná“, protože vyrůstala v době, kdy sice bylo stabilní sociální zabezpečení, avšak bez velkých perspektiv (omezené cestování, žádná možnost podnikat), ale také mládež, jež už naplno užívala všech kladů, ale bohužel i záporů, jež sebou přinesla polistopadová éra svobody. A tak se lidová moudra jako: „*S poctivostí nejdál dojdeš*“, „*Bez práce nejsou koláče*“ nebo „*Lež má krátké nohy a daleko neujde*“ dostávají poměrně rychle na smetiště dějin. Mladá generace vidí, že naopak lhát se vyplácí (četných příkladů je i dnes ve vrcholné politické i ekonomické sféře více než dost), že kdo nekrade a živí se jen prací, je považován za hlupáka a není tzv. in, a že „velké“ peníze se točí a investují úplně v jiných oblastech společenského života, než by tomu mělo být. Heslem se tak podle B. Krause⁸³ stává: „*Kup si, dopřej si, užívej, snaž se přijít k penězům , jak jen to jde, neváhej, volej ihned, jednou si nahoře jednou dole.*“ Starší generace pak s velkou nevolí vnímá celkové zhrubnutí mravů u mladé generace projevující se vulgárním vyjadřováním, arogantním a v některých hraničních případech až hostilním chováním, povrchním vztahem ke všemu a ke všem a nezájmem o věci veřejné.

Dokumentem širšího významu, který podává charakteristiku současné mládeže je Bílá kniha EU o mládeži⁸⁴, kde je konstatováno, že:

- Doba mládí se prodlužuje. Přitom je třeba si uvědomit, že paradoxně platí, že teprve bohatá země umožňuje dlouhou dobu dospívání a vytváří tím ovšem současně i předpoklady pro vzrůst deviantního chování. V chudých společnostech děti začínají okamžitě pracovat a život se stává bojem o přežití,
- Život neprobíhá přímočaře. Přináší dnes vyšší nároky ve všech oblastech a nové druhy překážek. Prohlubuje se např. kvantitativní nerovnováha mezi mladými a

⁸² Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. s.4 . ISBN 80-85668-34-3

⁸³ Kraus, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. s. 13. ISBN 80-7315-125-1

⁸⁴ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. Praha: MŠMT, 2002. ISBN 80-86033

staršími věkovými skupinami. Dochází současně ke kulturním změnám ve vztahu střední generace k mladým lidem. Dospělí často nereagují na větší volnost mládeže tím, že by ji chtěli dostat pod kontrolu, ale tím že se jí chtějí přiblížit. Mladí muži dříve netrpělivě čekali, aby se mohli oblékat jako otcové, dnes se otcové snaží počínat si jako synové.

- Kolektivní modely jednání ztrácejí na významu. Proto se jeví jako nutné zapojovat mládež jako aktivního partnera do života a využívat k tomu všech možných příležitostí.

O současné mládeži v ČR hovoří i P. Sak⁸⁵ a ukazuje ji jako převážně individualisticky zaměřenou, která se chová velmi pragmaticky a v duchu toho dává přednost takovým hodnotám jako jsou kariéra, příjem a majetek před hodnotami sociální soudržnosti nebo víry či politické angažovanosti.

V závěru bych ještě rád uvedl chápání mládeže tak, jak ji vidí náš přední odborník v oblasti sociologie J. Keller⁸⁶, který hodnotí mladou generaci následujícími slovy: *„Bezpečně se o ní ví jen to, že vyrostla v systému, který mluví slovy andělskými o svobodě a neomezených možnostech, a který by si docela dobře vystačil i bez ní. V blankytném moři pravdy a lásky se uplatní jen ti z nich, kteří v tvrdé a neúprosné konkurenci převálcují méně šťastné vrstevníky. Tito mladí věrně kopírují systém, ve kterém žijí. Proto jsou tak agresivní, pouze nevědí jak tuto agresivitu vhodně nasměrovat, aby to kariéru usnadnilo.“*

Již v úvodu této části jsem naznačil, že věkové rozpětí mládeže tak, jak je odbornou literaturou uváděno, je poměrně široké. Proto jsem se ve svém šetření zaměřil na jednu její část a sice na věkovou kategorii 14 až 18 let.

⁸⁵ Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s.206. ISBN 80-86320-33-2

⁸⁶ Keller, J., Gál, F., Frič, P. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G plus G, 1996. s.4. ISBN 80-901896-4-4

3.2 Vlastní šetření - teoretická část

Zdůvodnění provedení šetření :

Na základě studia příslušné literatury a vycházejíc ze zkušeností, jež jsem získal jednak jako strážník městské policie a nyní i jako učitel na druhém stupni základní školy jsem dospěl k názoru, že současná mládež ve věku 14 až 18 let jako celek zřejmě vyznává jiné hodnoty, než tomu bylo v minulosti.

Příčin, proč tomu tak je, je vícero, a já jsem se je pokusil nastínit zejména ve druhé části své práce, která pojednává o vlivech sociálního prostředí na hodnotový systém dospívajících. Odborná literatura i články se shodují, že slábne pozice rodiny, někteří dokonce hovoří i o její krizi a o tom, že její některé funkce přebírají jiné instituce a to ve vztahu k jejímu výchovnému působení obzvláště pak výrazně při formování hodnotové orientace mládeže. Také škola se už nezdá být tím místem, jež hraje rozhodující roli v této oblasti. Charakter českého školství se velmi výrazně proměňuje a zdá se, jako by se za každou cenu pokoušelo přizpůsobit dnešní mládeži, která moc nečte, má spíše zájem o povrchní informace a i vyučovací proces by se jí zřejmě nejvíce zamlouval ve formě nepřetržité řady klipů. A tak máme školní vzdělávací program, jenž za klíčové považuje kompetence, o nichž při bližším pohledu zjistíme, že jsou to v podstatě jinak pojmenované vědomosti, dovednosti a návyky. Protože má každá škola svůj vzdělávací program, může se jevit, a také se to tak ukazuje, jako značný problém přecházení žáků z jedné školy na jinou (vzhledem k rozdílnému uspořádání učiva). České školství jakoby stálo na rozcestí a nevědělo, jakou cestou se vydat. V jednom desetiletí se státní maturity ruší, v jiném se budou zavádět a takových problémů je mnohem více. Nezaujatého pozorovatele tak může napadnout, že když má škola problémy s naplňováním cílů v oblasti směřování vyučovacího procesu, budou asi problémy i s procesem výchovným. A tak se zdá, že rozhodující roli v utváření hodnotového systému a orientace dnešních adolescentů mají spíše vrstevníci, prostředí, jimž jsou obklopani a hlavně média a to zejména bulvární. Podstatně více prostoru se ve všech médiích věnuje tzv. celebritám (kulturním, sportovním, ale i politickým) a jejich osobnímu životu, než například novým objevům ve vědě, kvalitní kultuře a amatérskému sportu. S tím také souvisí otázka pozitivních vzorů, které by měly být asi

spíše nenásilnou formou mladým lidem prezentovány. Místo těch, kteří dosáhli úspěchu dlouholetou, někdy až mravenčí a trpělivou prací, jsou pro média mnohem atraktivnější ti, kteří zbohatnou rychle a pokud možno ještě činností na hranici zákona a někdy i za ní. Stačí, když mají dostatek peněz a kontakty na správných místech. Není se tedy čemu divit, jaké hodnoty pak preferuje mládež a jak se chová a jedná, když vidí tyto „zářné“ vzory.

Cíl šetření :

Cílem mého šetření je, zjistit jaké hodnoty uznávají dnešní malí lidé, jejichž věk je ohraničen intervalem 14 až 18 let a následně také, kam směřuje jejich hodnotová orientace.

Metodologie empirického šetření

Empirické šetření, které jsem uskutečnil, má charakter šetření aplikovaného a bylo prováděno za využití kvantitativní statistické metody. Jako nástroje ke zjištění potřebných dat byly použity následující techniky :

- Dotazník - Žebříček hodnot (viz příloha č. 1).
- Dotazník - Párové hodnoty (viz příloha č. 2).

Oba dotazníky byly určeny žákům osmých a devátých tříd ve věku 14 až 15 let a studentům středních škol ve věkovém rozmezí 16 - 18 let.

U prvního dotazníku (žebříček hodnot) jsem užil metodiku, která pracuje s baterií hodnot (celkem 23), k jejichž významu se respondent vyjadřuje pomocí pětistupňové škály.

U druhého dotazníku (párové hodnoty) jsem užil metodiku párových hodnot, která byla zpracována v rámci vědeckého grantu MŠMT ČR „*Hodnotové orientace mládeže*“, jehož řešitelem byl v letech 1993 - 1994 doc. PhDr. Petr Sak CSc.

Charakteristika výběrového souboru :

Výběrový soubor tvořilo celkem 170 respondentů, z toho bylo 86 žáků základních škol a 84 studentů škol středních. Šetření bylo provedeno mezi žáky Základní školy ve

Valticích (celkem 34 žáků, z toho 17 dívek a 17 hochů) a mezi žáky Základní školy v Lanžhotě (celkem 52 žáků, z toho 31 hochů a 21 dívek). Dále bylo šetření provedeno mezi studenty Střední odborné školy vinařské ve Valticích (celkem 34 respondentů, z toho 13 hochů a 21 dívek), mezi studenty Střední odborné školy hotelové Mikulov (celkem 19 respondentů, z toho 7 hochů a 12 dívek) a mezi studenty Gymnázia v Břeclavi (celkem 31 respondentů, z toho 9 hochů a 22 dívek). Výběr souboru byl stratifikovaný a tvořilo ho celkově 77 hochů a 93 děvčat.

Časový harmonogram empirického šetření :

Přípravná fáze šetření : leden - duben 2007 (zpracování projektu diplomové práce).

Teoretická část šetření : květen - červen 2007 (konstrukce dotazníků).

Empirická část : září - říjen 2007 (sběr dat).

Zpracování výsledků : prosinec 2007 - leden 2008.

Pracovní hypotézy :

K ověření svého základního tvrzení o hodnotách a hodnotové orientaci dnešní mládeže ve věku 14 až 18 let jsem si stanovil následující pracovní hypotézy :

1. Uznává dnešní mládež 14 až 18 let jen materiální hodnoty a tyto jsou pro ni jediným měřítkem úspěšnosti jedince ve společnosti ?
2. Je její přístup k životu tak pragmatický, ba až egoistický, jak se někdy uvádí ?

3.3 Žebříček hodnot - výsledky šetření

V první části empirického šetření jsem se zabýval otázkou hodnot, jaké uznává současná mládež ve věkovém ohraničení 14 - 18 let. Ke zjištění potřebných dat jsem použil techniku dotazníku (viz. příloha č. 1), jenž obsahoval baterii 23 hodnot, k nimž se respondent vyjadřoval pomocí pětistupňové škály. Stupeň 1 znamenal nejmenší význam ve vztahu k dané hodnotě, stupeň 5 naopak význam největší. Z četností jednotlivých hodnocení jsem pro každou hodnotu spočítal indexy jako aritmetické průměry a na základě velikosti těchto indexů jsem pak sestavil tabulku a sestrojil graf jako výpověď o tom, jaké hodnoty upřednostňují dnešní teenageři, a které naopak stojí na okraji jejich zájmu.

Výsledky svého šetření jsme rozdělil celkem na tři části, jimž odpovídají také tři tabulky, v nichž jsou zpracovány. První část tvoří zjištění, jaké jsou indexy hodnot, které uznávají žáci osmých a devátých tříd základních škol (věk 14 a 15 let). Do druhé části jsem zahrnul indexy hodnot zjištěné u studentů středních škol (věk 16 - 18 let). Třetí část obsahuje celkové výsledky indexů hodnot a to z několika pohledů. Tím prvním jsou výsledné indexy hodnot žáků a žákyň základních škol. Obdobně jsem zpracoval indexy hodnot i pro studenty a studentky škol středních. Ve svém šetření jsem se také pokusil zachytit rozdíly, jež by mohly být a jak se ukázalo, také byly mezi mužským a ženským pohlavím. Dále mě také zajímalo, zda budou nějaké významnější rozdíly v indexech hodnot i mezi žáky základní školy a mezi středoškoláky. Úplně na závěr jsem pak spočítal i indexy hodnot pro celý výběrový soubor, se kterým jsem pracoval. Tyto finální výsledky by tak měly být určitou výpovědí o tom, jaké hodnoty dnešní mládež ve věku 14 - 18 let preferuje a uznává. Na základě výše uvedeného zjištění je pak možné sestavit konkrétní žebříček hodnot dnešních teenagerů a dále je taktéž možné stanovit i hodnotovou orientaci, k níž směřují.

Pokud se týká šetření mezi žáky základních škol, byli pro ně vybráni žáci devátých tříd Základní školy ve Valticích (celkem 34 žáků, z toho 17 děvčat a 17 hochů) a žáci osmých a devátých tříd Základní školy v Lanžhotě (celkem 52 žáků, z toho 31 děvčat a 21 hochů). Výsledky šetření jsou zobrazeny v následující tabulce:

Tabulka indexů hodnot - ZŠ

Hodnota	ZŠ Valtice			ZŠ Lanžhot		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
Zdraví	4,82	4,83	4,83	4,79	4,94	4,86
Láska	4,01	4,06	4,04	4,57	4,36	4,46
Mír, život bez válek	3,09	4,18	3,64	3,45	4,24	3,84
Životní partner	3,78	3,75	3,77	4,26	4,48	4,37
Svoboda	4,29	4,25	4,27	4,62	4,70	4,66
Přátelství	4,71	4,83	4,77	4,71	4,70	4,71
Rodina a děti	3,83	4,10	3,97	4,08	4,55	4,32
Zdravé životní prostředí	3,78	3,63	3,71	3,80	4,35	4,08
Demokracie	3,13	3,55	3,34	3,24	3,46	3,35
Pravda, poznání	3,26	3,91	3,59	3,80	3,93	3,87
Zajímavá práce	3,82	4,09	3,96	4,05	3,79	3,92
Rozvoj vlastní osobnosti	4,25	4,07	4,16	4,10	4,12	4,11
Plat, další příjmy	4,44	4,14	4,28	4,53	4,25	4,39
Úspěšnost v zaměstnání	4,50	4,25	4,38	4,38	4,58	4,48
Vzdělání	4,18	4,35	4,27	4,18	4,40	4,29
Uspokojování svých zájmů	4,25	4,07	4,16	4,33	4,13	4,23
Být užitečný druhým lidem	3,78	3,66	3,72	3,62	3,88	3,75
Majetek	4,00	3,49	3,75	4,19	3,69	3,94
Soukromé podnikání	3,29	3,30	3,30	3,46	3,14	3,30
Společenská prestiž	3,61	3,49	3,55	3,76	3,60	3,68
Veřejně prospěšná činnost	2,72	3,29	3,00	3,03	2,93	2,97
Bůh	1,82	2,38	2,10	2,12	2,18	2,15
Politická angažovanost	1,88	2,43	2,16	1,82	1,60	1,71

Základní škola Valtice:

Z uvedené tabulky je patrné, že u žáků Základní školy ve Valticích dosahuje nejvyššího indexu hodnota zdraví (4,83) a je zde situace prakticky shodná jak u dívek, tak i u hochů (4,82 respektive 4,83). Druhou nejvíce ceněnou hodnotou je podle dosaženého indexu přátelství (4,71), kterého si nepochybně více cení dívky než hoši (4,83 a 4,71). Třetí místo v žebříčku pak zaujala hodnota úspěšnosti v zaměstnání, kde jsou už rozdíly významnější, neboť si jí více považují mladí muži (4,50) než ženy (4,25). Z dalších hodnot pak se pak poměrně vysokého ocenění dostalo ještě hodnotám plat,

další příjmy (4,28), svoboda (4,27) ve shodě se vzděláním (4,27), rozvoj vlastní osobnosti (4,16) rovněž ve shodě s uspokojováním svých zájmů (4,16) a láska (4,04). Po platu a dalších příjmech více touží pánové (4,44 ku 4,14), svoboda je víceméně vyrovnaná (4,29 ku 4,25), zato po vzdělání více touží dámy (4,35 ku 4,18) v protikladu s rozvojem vlastní osobnosti, kde se chtějí více uplatnit muži (4,25 ku 4,07). Stejná situace je i u hodnoty uspokojování vlastních zájmů a po lásce, zdá se, touží obě pohlaví stejně (4,01 ku 4,06). Hodnoty, jejichž indexy se jeví jako poměrně vysoké nicméně už byly pod hranicí 4 bodů jsou: rodina a děti (3,97) a zajímavá práce (3,96). Za nimi pak s mírným odstupem následovaly hodnoty životní partner (3,77), majetek (3,75), být užitečný druhým lidem (3,72), zdravé životní prostředí (3,71), mír a život bez válek (3,64), pravda a poznání (3,59), společenská prestiž (3,55). Na přibližně stejné úrovni pod hranicí 3,5 indexu se ocitly hodnoty demokracie (3,34) a soukromé podnikání (3,30). Hodnoty středního významu dosáhla veřejně prospěšná činnost (3,00). Mezi hodnoty, které žáci Základní školy ve Valticích řadí mezi ty, jež pro ně mají v podstatě malý význam jsou politická angažovanost (2,16) a Bůh (2,10), přičemž obě byly výrazně méně ceněny hochy (1,88 ku 2,34 respektive 1,82 ku 2,38).

Závěrem lze tedy konstatovat, že pro žáky ZŠ Valtice (14 a 15 let) mají velký význam hodnoty zdraví, přátelství a úspěšnost v zaměstnání. Na opačném pólu pak jako hodnoty s malým významem stojí politická angažovanost a Bůh. Ostatní hodnoty, které byly předmětem šetření jsou buď významné anebo mají význam střední.

Základní škola Lanžhot:

I pro žáky ZŠ v Lanžhotě má, jak ukázalo šetření největší cenu hodnota zdraví (4,86). Rozdíl mezi žáky a žákyněmi je zde o něco větší než ve Valticích a sice (4,79 muži a 4,94 ženy). Ve shodě s Valticemi je druhou nejvýše považovanou hodnotou přátelství (4,71), jež je na tom prakticky stejně u dívek i hochů. Na třetím místě však dochází ke změně, neboť ho zde zastává svoboda (4,66) hodnocená o něco více nežnější částí (4,62 ku 4,70). Dalšími hodnotami, jež jsou na pětistupňové škále oceněny ještě jako významné jsou: úspěšnost v zaměstnání (4,48), již si více považují dívky nežli hoši (4,58 ku 4,38), láska, jež se proti Valticím objevuje výše (4,46) a jako více zamilovaní se jeví kupodivu pánové (4,57 ku 4,36), plat a další příjmy (4,39), kde se jeví poměrně

výrazný rozdíl mezi oběma pohlavími (4,53 ku 4,25), životní partner (4,37), tato hodnota má větší význam pro dámy (4,26 ku 4,48), rodina a děti, která má výrazně vyšší hodnocení než ve Valticích (4,32) a zase je zde poměrně velký rozdíl mezi muži a ženami (4,08 ku 4,55), vzdělání (4,29), jež je na obou školách v podstatě přijímáno stejně a vzdělanější chtějí být lanžhotské dámy (4,18 ku 4,40) a dále pak uspokojování svých zájmů (4,23), rozvoj vlastní osobnosti (4,11) a zdravé životní prostředí (4,08), jež má také vyšší index hodnoty než ve Valticích. Hodnotami, jejichž indexy se pohybují v rozmezí indexů 3,5 až 4 jsou: majetek (3,94), jenž je podstatně významnější pro mužskou část populace (4,19 ku 3,69), což je srovnatelné s výsledkem ve Valticích, zajímavá práce (3,92) je důležitější pro pány (4,05 ku 3,79), pravda a poznání (3,87), mír a život bez válek (3,84), tady byl zaznamenán největší rozdíl mezi žáky obojího pohlaví (3,45 ku 4,24), být užitečný druhým lidem (3,75), což chtějí o něco více dívky a společenská prestiž (3,68). Shodně jako v předešlé základní škole i zde hodnotí respondenti demokracii (3,35), oceňují ji více ženy a soukromé podnikání (3,30). Poslední tři místa na žebříčku hodnot zaujímají veřejně prospěšná činnost (2,97), má spíše význam střední a dvě hodnoty s malým významem a sice Bůh (2,15) a politická angažovanost (1,71), jež byla značným počtem hodnotitelů považována dokonce za bezvýznamnou.

U mládeže ve věku 14 a 15 let v Lanžhotě jsou tedy nejvýznamnější hodnoty zdraví, přátelství a svobody. Jako hodnoty významné jsou pak chápány i úspěšnost v zaměstnání či plat a další příjmy, ale také láska. Středního významu zde, podobně jako ve Valticích dosahuje veřejně prospěšná činnost. Naopak bezvýznamnými anebo jen s malým významem se jeví politická angažovanost a Bůh.

Pro šetření u studentů středních škol jsem si vybral tři školská zařízení a sice Gymnázium Břeclav (studenti druhého ročníku - 17 let, 31 respondentů, z toho 22 žen a 9 mužů), Hotelovou školu Mikulov (studenti 1. ročníku - 16 let, 19 respondentů, z toho 12 žen a 7 mužů) a Střední odbornou školu vinařskou ve Valticích (studenti 3. ročníku - 18 let, 34 respondentů, z toho 21 žen a 13 mužů). Celkem se tedy šetření zúčastnilo 84 jedinců z řad středoškolské mládeže ve věku 16 až 18 let, z nichž bylo 55 osob pohlaví ženského a 29 osob pohlaví mužského. Získané výstupy ze šetření jsou zobrazeny v následující tabulce:

Tabulka indexů hodnot - SŠ

Hodnota	Gym. Břeclav			Hotel. škola Mikulov			SOŠV Valtice		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
Zdraví	4,78	4,77	4,78	4,57	5,00	4,79	4,92	4,81	4,86
Láska	4,33	4,68	4,50	4,57	4,83	4,70	4,62	4,71	4,66
Mír, život bez válek	3,11	4,00	3,55	3,29	4,25	3,77	3,84	3,76	3,80
Životní partner	4,11	4,32	4,22	4,00	4,33	4,17	4,92	4,52	4,72
Svoboda	4,44	4,59	4,52	4,00	4,83	4,42	4,54	4,52	4,53
Přátelství	4,55	4,59	4,57	4,71	4,75	4,73	4,77	4,76	4,77
Rodina a děti	3,89	4,41	4,15	4,57	4,92	4,75	4,46	4,71	4,59
Zdravé život. prostředí	2,89	3,55	3,22	3,86	4,08	3,97	4,00	3,90	3,95
Demokracie	3,00	4,05	3,53	2,86	3,75	3,30	3,15	3,29	3,22
Pravda, poznání	3,89	4,41	4,15	3,71	3,83	3,73	4,15	4,09	4,12
Zajímavá práce	3,11	3,91	3,51	3,57	3,75	3,66	4,23	3,90	4,06
Rozvoj své osobnosti	4,00	4,36	4,18	3,86	4,33	4,10	4,54	4,24	4,39
Plat, další příjmy	3,22	3,55	3,39	4,00	4,08	4,04	4,15	4,14	4,15
Úspěšnost v zaměstnání	3,55	4,00	3,78	3,86	4,25	4,01	4,54	4,24	4,39
Vzdělání	3,78	4,32	4,05	4,00	4,50	4,25	4,38	4,29	4,34
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,22	4,09	4,15	3,86	4,17	4,02	4,15	4,24	4,20
Být užitečný druhým lidem	3,55	4,14	3,85	3,42	3,50	3,47	3,77	3,90	3,84
Majetek	2,78	2,77	2,78	3,86	2,50	3,18	4,00	3,86	3,93
Soukromé podnikání	2,22	2,18	2,20	3,57	2,50	3,04	3,62	3,43	3,53
Společenská prestiž	2,67	2,82	2,75	3,29	3,75	3,52	4,15	3,14	3,65
Veřejně prospěšná činnost	2,22	2,95	2,59	2,57	2,75	2,66	2,69	2,48	2,59
Bůh	2,33	2,23	2,28	2,00	2,00	2,00	2,00	1,90	1,95
Politická angažovanost	1,67	1,18	1,43	1,71	1,42	1,57	1,77	1,86	1,82

Gymnázium Břeclav:

Nejvyšší prioritu mezi studenty gymnázia má jednoznačně zdraví (4,78), přičemž si ho stejně cení jak hoši tak i dívky. Za druhou nejcennější hodnotu je považováno přátelství (4,57) opět v podstatě stejně významné pro obě pohlaví. A pomyslný stupínek vítězů doplňuje v tomto případě svoboda (4,52), jež je mírně více oceňována ženami než muži (4,59 ku 4,44). Na stejné úrovni se svobodou se ještě ocitá láska (4,50), již opět preferuje více osob něžnějšího pohlaví (4,68 ku 4,33). V rozpětí indexů 4,05 až 4,22 se pak nalézají následující hodnoty: životní partner (4,22), rozvoj vlastní osobnosti (4,36), na niž kladou větší důraz dámy (4,36 ku 4,00), rodina a děti (4,15) výrazně preferovanější studentkami (4,41 ku 3,89), pravda a poznání opět zcela zřetelně více hodnocená děvčaty (4,41 ku 3,89) a uspokojování svých zájmů a koníčků (4,15), kde mají mírně navrch pánové (4,22 ku 4,09). Poslední hodnotou v rámci těch, jejichž index dosáhnul více jak 4 je vzdělání (4,05), po kterém mnohem více touží dívky (4,32 ku 3,78). Být užitečný druhým lidem (3,85) a úspěšnost v zaměstnání (3,78) jsou hodnoty, jež se dají ještě řadit k těm významnějším a obě mají společné vyšší ohodnocení ze strany dam než pánů. Mírně nad 3,5 mají index i hodnoty mír a život bez válek (3,55), demokracie (3,53) a zajímavá práce (3,51). Všem těmto položkám dává výrazně vyšší přednost slabší část lidské populace, prakticky vždy o jeden index. Relativně nižšího ohodnocení ve srovnání s ostatními hodnotami se dostalo platu a dalším příjmům (3,39), překvapivě i zdravému životnímu prostředí (3,22) anebo i majetku (2,78) a společenské prestiži (2,75). Na samém konci žebříčku studentů gymnázia se pak umístili hodnoty veřejně prospěšná činnost (2,59), Bůh (2,28), ale i soukromé podnikání (2,20) a politická angažovanost (dokonce jen 1,43, u studentek jen 1,18 !).

Při závěrečném shrnutí se dá konstatovat, že pro studenty a studentky gymnázia v Břeclavi jsou nejcennější hodnoty zdraví, přátelství, svobody a lásky. Nemálo významné jsou i další jak třeba životní partner, rozvoj vlastní osobnosti, rodina a děti, pravda a poznání, ale i uspokojování svých zájmů a koníčků. Překvapivě nízký index získalo soukromé podnikání. Na samém konci jsou pak hodnoty Boha a politické angažovanosti, která se zde ukazuje jako bezvýznamná. Rád bych se zmínil ještě o jedné věci a totiž, že v sedmnácti případech z celkového počtu dvacet tři bylo hodnocení u dívek vyšší (a někdy i dost výrazně) než u hochů.

Hotelová škola Mikulov:

I u studentů tohoto školského zařízení je prioritou zdraví (4,79) u dívek dokonce (5,00), i když jen velmi těsně před hodnotami rodina a děti (4,75) zřetelně jí dávají přednost ženy (4,92 ku 4,57), přátelství (4,73) a láska (4,70), již opět více preferují dámy (4,83 ku 4,57). Vyššího indexu než 4 dosáhli hodnoty jako svoboda (4,42), kterou výrazně více ctí děvčata (4,83 ku 4,00) nebo vzdělání (4,25), u níž je situace obdobná jako u předchozí, životní partner (4,17). Za významné jsou pak ještě považovány hodnoty rozvoje vlastní osobnosti (4,10) taktéž výše hodnocená něžnějším pohlavím (4,33 ku 3,86), plat a další příjmy (4,04) stejně významná pro obě pohlaví a uspokojování svých zájmů (4,02) či úspěšnost v zaměstnání (4,01), po níž více touží děvčata (4,25 ku 3,86). Ve druhé desítce žebříčku se u těchto studentů umístilo zdravé životní prostředí (3,97), mír a život bez válek (3,77), kde je výrazný rozdíl mezi oběma pohlavími ve vnímání této hodnoty (4,25 ženy, 3,29 muži), pravda a poznání (3,73) či zajímavá práce (3,66). Na stejné úrovni se nacházejí dvě relativně nesourodé hodnoty a sice na jedné straně společenská prestiž (3,52) mající větší cenu pro děvčata (3,75 ku 3,29) a na straně druhé být užitečný druhým lidem (3,47). Jako středně významné se jeví hodnoty, které naopak spolu poměrně dobře korespondují a to majetek (3,18), kde je velmi vysoký rozdíl v její ceně pro pány (3,86) a pro dámy (2,50) a soukromé podnikání, kde je situace obdobná (3,57 muži, 2,50 ženy). Veřejně prospěšná činnost (2,66) je na tom ve srovnání se zbývajícími dvěma hodnotami sice lépe, ale má význam spíše střední až malý. Nejhůře jsou na tom v hodnocení Bůh (2,00) a opět téměř bezvýznamná je hodnota politické angažovanosti (1,57).

Mezi priority v oblasti hodnot u studentů Hotelové školy v Mikulově jednoznačně patří zdraví, rodina a děti, přátelství a láska. Velmi zajímavý je zde zejména posun rodiny a dětí na celkové druhé místo, zatímco mládež ostatních škol tuto hodnotu řadila spíše na konec první desítky. Proti gymnazistům však dochází k určitému propadu hodnoty být užitečný druhým lidem a to z 11. na 17. místo. Určitý pokles zaznamenala i pravda a poznání a to ze 7. místa na místo 14. a demokracie ze 14. místa na 18. Naopak srovnatelně jsou na tom hodnoty z konce žebříčku jako veřejně prospěšná činnost, Bůh – jeví se málo významný a politická angažovanost – je považována prakticky za bezvýznamnou.

Střední odborná škola vinařská:

Zdraví (4,86) se ukazuje být důležitou hodnotou i pro mládež studující na SOŠV ve Valticích. Také přátelství (4,77) je vysoce ceněno a to oběma pohlavími rovnocenně. Naopak za důležitější pro sebe považují otázku životního partnera (4,72) překvapivě pánové (4,92) proti dámám (4,52). Těmto nejvýše postaveným hodnotám se svým hodnocením přibližují ještě láska (4,66), rodina a děti (4,59), již pro sebe za významnější považují děvčata (4,71 ku 4,46) a svoboda (4,53). Shodného ocenění se dostalo rozvoji vlastní osobnosti a úspěšnosti v zaměstnání vždy (4,39) a v obou případech jsou preference vyšší u mužů (shodně 4,54 ku 4,24). Hodnocení nad čtyři indexové body obdržely hodnoty vzdělání (4,34), uspokojování svých zájmů a koníčků (4,20), plat další příjmy (4,15), pravda a poznání (4,12) a zajímavá práce (4,06), ji by chtělo mít více hochů než dívek (4,23 ku 3,90). Významné, což znamená index v rozmezí 2,5 až 3,00 jsou zdravé životní prostředí (3,95), majetek (3,93), být užitečný druhým lidem (3,84), mír a život bez válek (3,80), společenská prestiž (3,65), výrazně více dávána do popředí ze strany studentů (4,15) než studentek (3,14) a soukromé podnikání (3,53). Nejnižšího hodnocení v rámci středních škol se zde dostalo hodnotě demokracie (3,22). Na posledních třech místech s poměrně značným odstupem od ostatních skončily veřejně prospěšná činnost (2,59), již přece jen o něco více chtějí realizovat hoši (2,69 ku 2,48), Bůh (1,95) a politická angažovanost (1,82), jež zde ve srovnání všech šetřených středních škol dosáhla nejlepšího indexu.

Ze šetření uskutečněného mezi studenty a studentkami SOŠV Valtice vyplynul jeden zajímavý závěr. V šestnácti z celkem dvaceti tří porovnávaných hodnot byl rozdíl u obou pohlaví zaznamenán menší než dvě desetiny indexového bodu. Prvořadými hodnotami v jejich žebříčku jsou zdraví, přátelství, a životní partner. Velký význam mají také láska, rodina a děti a rozvoj vlastní osobnosti. Do popředí nejvíce ze tří šetřených škol se zde dostává hodnota úspěšnosti v zaměstnání (7. až 8. místo). Nejnižší index byl podobně jako v předchozích hodnoceních u zbývajících škol u veřejně prospěšné činnosti, Boha a politické angažovanosti, i když u té je zde vyšší než u studentů gymnázia nebo hotelové školy.

Celkové výsledky indexů hodnot jsem zpracoval zvlášť pro základní školy, zvlášť pro školy střední, dále také z pohledu obou pohlaví a za celý šetřený soubor a jsou zachyceny v následující tabulce:

Tabulka indexů hodnot - celkové výsledky

hodnota	M- ZŠ	Ž - ZŠ	M - SŠ	Ž - SŠ	M cel.	Ž cel.	ZŠ cel.	SŠ cel.	Mládež celkem
Zdraví	4,81	4,89	4,76	4,86	4,79	4,88	4,84	4,81	4,84
Láska	4,29	4,21	4,51	4,74	4,40	4,48	4,25	4,63	4,44
Mír, život bez válek	3,27	4,21	3,41	4,00	3,34	4,11	3,74	3,71	3,73
Životní partner	4,02	4,12	4,34	4,39	4,18	4,26	4,07	4,37	4,22
Svoboda	4,46	4,48	4,33	4,65	4,40	4,57	4,47	4,49	4,42
Přátelství	4,71	4,77	4,68	4,70	4,70	4,74	4,74	4,69	4,72
Rodina a děti	3,96	4,33	4,31	4,68	4,14	4,51	4,15	4,50	4,33
Zdravé životní prostředí	3,79	3,86	3,58	3,84	3,69	3,85	3,83	3,71	3,77
Demokracie	3,19	3,51	3,00	3,70	3,10	3,61	3,35	3,35	3,36
Pravda, poznání	3,53	3,92	3,92	4,11	3,73	4,02	3,73	4,02	3,88
Zajímavá práce	3,94	3,94	3,64	3,85	3,79	3,90	3,94	3,75	3,85
Rozvoj vlastní osobnosti	4,18	4,10	4,13	4,31	4,16	4,21	4,14	4,22	4,19
Plat, další příjmy	4,49	4,20	3,79	3,92	4,14	4,06	4,35	3,86	4,10
Úspěšnost v zaměstnání	4,44	4,42	3,98	4,16	4,21	4,29	4,43	4,07	4,25
Vzdělání	4,18	4,38	4,05	4,37	4,12	4,38	4,28	4,21	4,25
Uspokojování svých zájmů	4,29	4,10	4,08	4,17	4,19	4,14	4,20	4,13	4,17
Být užitečný druhým lidem	3,70	3,77	3,58	3,85	3,64	3,81	3,74	3,72	3,73
Majetek	4,10	3,59	3,55	3,04	3,83	3,32	3,85	3,30	3,58
Soukromé podnikání	3,38	3,22	3,14	2,70	3,26	2,96	3,30	2,92	3,11
Společenská prestiž	3,69	3,55	3,37	3,24	3,53	3,40	3,62	3,31	3,47
Veřejně prospěšná činnost	2,88	3,11	2,49	2,73	2,69	2,92	3,00	2,61	2,81
Bůh	1,97	2,28	2,11	2,04	2,04	2,16	2,13	2,08	2,10
Politická angažovanost	1,85	2,02	1,72	1,49	1,79	1,76	1,94	1,61	1,78

Celkové výsledky:

a) *základní školy: (viz. graf, příloha č. 3)*

Žáci základních škol, kteří se zúčastnili šetření, na první místo v žebříčku svých hodnot postavili zdraví (4,84) a to obě pohlaví. Rovněž tak přátelství (4,72) považují hoši i dívky za velmi významné. S menším odstupem připadla další místa hodnotám jako jsou svoboda (4,47) a také úspěšnost v zaměstnání (4,43). U všech výše uvedených hodnot se dá konstatovat, že nebyl výraznější rozdíl v jejich hodnocení mezi muži a ženami. Poněkud jiná situace byla u platu a dalších příjmů (4,35), který se jeví jako důležitější pro pány (4,49 ku 4,20), což prezentuje třetí respektive deváté místo na stupnici. Podobně tomu je i u další hodnoty a sice vzdělání (4,28), které je však podstatnější pro dívky (4,38 ku 4,18). U lásky (č,25) a uspokojování svých zájmů (4,20) panovala vcelku shoda, ale u rodiny a dětí (4,15), což se dalo očekávat, byl index větší u slabší části pohlaví (4,33 ku 3,96), a projevilo se to i v pořadí (šesté respektive dvanácté místo). Mírně vyšší index než 4 dosáhl ještě rozvoj vlastní osobnosti (4,14) a životní partner (4,07), jež uzavírají a začínají první desítku pořadí. Indexy dalších hodnot se pohybovaly v rozmezí od 3,50 do 4,00 a byly to tyto: zajímavá práce (3,94), plat a další příjmy (3,86), zdravé životní prostředí (3,83), shodně mír a život bez válek (3,74), kde byl zaznamenán největší rozdíl mezi žáky a žákyněmi (3,27 - 19. místo ku 4,21 - 7. až 8. místo) a být užitečný druhým lidem (3,74), dále pak pravda a poznání (3,73), jíž si více cení dámy (3,92 ku 3,53) a společenská prestiž (3,62). Prakticky stejně jsou na tom demokracie (3,35) více preferovaná nežnějším pohlavím (3,51 ku 3,19) a soukromé podnikání (3,30). Středně významná se zdá být veřejně prospěšná činnost (3,00), kde převažuje kladnější vztah u dívek (3,11 ku 2,88). Za málo významné pro sebe považují žáci základních škol Boha (2,13) a politickou angažovanost (1,94).

Nejvýznamnějšími hodnotami se při šetření na základní škole staly zdraví, přátelství, svoboda a úspěšnost v zaměstnání. Významnými jsou zde také plat, vzdělání, láska a rodina a děti. Jako středně významné se ukazují demokracie a soukromé podnikání. Velmi malý zájem až nezájem zde pak vzbuzují Bůh a politická angažovanost.

b) *střední školy: (viz. graf, příloha č. 3)*

I studenti středních škol preferují jako nejvýznamnější hodnoty právě zdraví (4,81) a přátelství (4,72). Mezi jejich další priority patří láska (4,44), u níž je zřetelný posun proti

základní škole a to ze sedmého místa na místo třetí. Svoboda (4,49) získala vyšší index u studentek nežli u studentů (4,65 ku 4,33). Určitý posun dopředu jak co se týká hodnocení tak i umístění v žebříčku získala rodina a děti (4,50 proti 4,15 u ZŠ) a páté místo proti devátému. I tato hodnota má vyšší ocenění u slabšího pohlaví (4,68 ku 4,31), což je celkem pochopitelné. Pro středoškoláky je také důležitější již životní partner (4,37), jenž se ve srovnání se školáky posunul z 11. místa na místo šesté. Místo v popředí zaujal i rozvoj vlastní osobnosti (4,22) a i zde je možné vysledovat změnu z 10. místa na sedmé. Malinko hůře (osmé místo proti šestému) je na tom mezi středoškolskou mládeží vzdělání (4,21). Naopak víceméně stejně je na základní i střední škole hodnoceno uspokojování svých zájmů (4,13). Úspěšnější v zaměstnání (4,07) chtějí být naopak jedinci navštěvující zatím základní školu, kde je tato hodnota na čtvrtém místě zatímco u jedinců navštěvujících školu středí je až na místě desátém. Významnější postavení v žebříčku hodnot středoškoláků zaujímá pravda a poznání 4,02 jež je zde oceňována jako 11., u žáků je šestnáctá. První hodnotou, jejíž index je menší než čtyři, je plat a další příjmy (3,86), který se tady výrazně posunul dozadu a to z pátého místa na dvanácté. U představitelů obou typů škol je pokud se týká umístění zajímavá práce (3,75) na tom v podstatě stejně tedy na třináctém respektive dvanáctém místě. Svě místo uprostřed žebříčku hodnot si mezi středoškoláky našly i tyto: být užitečný druhým lidem (3,72), život a mír bez válek a zdravé životní prostředí - obě shodně (3,71). S menším odstupem pak následují demokracie (3,35), společenská prestiž (3,31) a majetek (3,30), jež uzavírají druhou desítku. Podobně jako u žáků základních škol tak i u středoškolského studentstva poslední místa patří hodnotám veřejně prospěšná činnost (2,61), Bůh (2,08) a politická angažovanost (1,61), kde se však odstup mezi posledními jmenovanými v tomto případě výrazně zvětšil.

Za nejvýznamnější z nabídnuté baterie hodnot pro sebe středoškolská mládež považuje zdraví, přátelství, lásku, svobodu a rodinu a děti. Významné jsou pro ni i životní partner, rozvoj vlastní osobnosti a vzdělání či uspokojování vlastních zájmů. Malý důraz je kladen na veřejně prospěšnou činnost, boha a politickou angažovanost.

c) muži a ženy - srovnání (viz. graf, příloha č. 4)

Ze sebraných dat při šetření vyplývá, že v otázce nejvyšší priority obě pohlaví upřednostňují jednoznačně tytéž hodnoty, kterými jsou: zdraví (4,79 muži, 4,88 ženy),

přátelství (4,70 ku 4,74) a svobodu (4,40 ku 4,57). Na dalších místech jsem však zaznamenal rozdíly, v některých případech i dosti výrazné. V otázce rodiny a dětí je zcela zřetelná preference této hodnoty ze strany dívek, u nichž je na místě čtvrtém zatímco u hochů uzavírá první desítku. Po lásce se dá říci, že tuží asi všichni stejně jako po úspěchu v zaměstnání, životním partnerovi či rozvoji vlastní osobnosti. Naopak vzdělání si cení více ženy, neboť je zařadily na místo šesté zatímco muži až na jedenáctou příčku. Podobně je tomu i s chápáním významu míru a života bez válek, který také preferují dámy (jedenácté místo proti místu osmnáctému). Zcela opační situace nastala při uspokojování svých zájmů, jež se u pánů dostalo na šestou pozici, kdežto jejich protějšky ho odsunuly na závěr první desítky. Podobně i v otázce majetku je tato hodnota významnější pro silnější část populace, neboť je pro ni dvanáctá v pořadí, ale pro křehčí stvoření uzavírá druhou desítku jako devatenáctá. Obě kategorie se také shodují ve významu, který pro ně mají hodnoty demokracie, soukromé podnikání, společenská prestiž, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost, neboť právě tyto hodnoty stojí na konci jejich stupnice a tedy i na okraji jejich zájmu.

Nejvýraznější rozdíly mezi muži a ženami jsem v otázce hodnot zaznamenal u míru a života bez válek a majetku (vždy sedm míst), dále pak u rodiny a dětí a vzdělání (u obou pět míst) a také u uspokojování svých zájmů (čtyři místa). U ostatních hodnot byly rozdíly minimální anebo bylo jejich pořadí stejné pro obě pohlaví.

d) žebříček hodnot mládeže 14 - 18 let (viz. graf, příloha č. 5)

Pokud bych měl na základě provedeného šetření mezi mládeží ve věku 14 - 18 let sestavit žebříček jejich hodnot vypadal by asi následovně. Na prvním místě v jejich hodnocení stojí jednoznačně hodnota zdraví (4,84), což by bylo potěšitelné, kdyby průzkumy a statistiky nehovořily o trošku jiné realitě. V deníku Právo⁸⁷ byl uveřejněn průzkum Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) provedený v roce 2007 v Česku mezi čtyřmi tisíci studentů ve věku 15 a 16 let. Podle něho alkohol nadměrně konzumuje (člověk v kuse vypije více než pět půllitrů piva, pět dvou decilitrových sklenic vína nebo pět velkých odměrek silného alkoholu) 23 % chlapců

⁸⁷ Danda, O. *Dívky v pití dohánějí chlapce*. Právo, 19. ledna 2008, s. 1 a 3.

a 16,7 procenta dívek, přičemž u dívek se to jeví jako vzrůstající tendence. Podle Csémyho je podobná situace i s cigaretami - podle průzkumu každý den kouří již dokonce více dívek jak hochů (26,8 % ku 23,4 %). V otázce drog si své první místo drží stále marihuana, kdy ji alespoň jednou za svůj krátký život zkusilo až 45 procent dotázaných. U ostatních drog je zaznamenáván pozitivní trend klesajícího počtu těch, kteří s nimi mají nějakou zkušenost. Výjimkou jsou zde však anabolika zneužívaná nejvíce mladými muži, kde byl zaznamenán nárůst za poslední čtyři roky z 1,9 % na 6,6 procenta. Jak z článku vyplynulo drogy jsou nejvíce oblíbeny u šestnáctiletých studentů v Ústeckém a Karlovarském kraji.

O silném vlivu na utváření hodnotového systému této věkové kategorie může vypovídat i to, že na druhém místě v žebříčku hodnot se umístilo přátelství (4,72). S mírným odstupem pak následuje láska (4,44), což si myslím, že právě do tohoto věkového rozmezí spadá období prvních lásek a zamilovanosti, a je to tak asi v pořádku. Pozitivním zjištěním je, že si mladá generace velmi cení svobody (4,42). To je asi také typickým znakem dospívání, nicméně je zde určitě třeba korekce ze strany dospělých, aby tato hodnota nebyla chápána jako možnost dělat si, co se mi zamane bez ohledu na druhé, ale spíše směřovala k tomu, že svoboda je poznaná nutnost, a že pro jedince má hranici tam, kde by mohl zasahovat do svobody jiného. Poměrně v popředí zájmu teenagerů stojí i rodina a děti (4,33), kterýžto fakt by snad v budoucnu mohl této instituci vrátit důležitost a postavení ve společnosti, jaké si zasluhuje a ne to, čeho jsme svědky dnes. Ruku v ruce spolu jdou hodnoty, jež spolu úzce souvisí, a sice vzdělání a úspěšnost v zaměstnání (obě 4,25). Mám zato, že většina dotázaných asi chápe, že úspěšný v zaměstnání může být jen ten, kdo přikládá patřičný význam i vzdělání a to nejen v relativně krátkém období dospívání, ale po celý život. První desítku uzavírají hodnoty, které jsou pro mladé dívky a hochy také významné, a to jak z pohledu současného, tak i do budoucnosti a sice životní partner (4,22), rozvoj vlastní osobnosti (4,19), ale i uspokojování svých zájmů (4,17). V podobném světle jako úspěšnost v zaměstnání se ukazuje i význam platu a dalších příjmů (4,10), jenž je hlavně v současné době zejména médii vnucován jako rozhodující kritérium úspěchu člověka ve společnosti. Další hodnoty následují už s určitým odstupem v dosaženém indexu hodnocení. Jsou jimi pravda a poznání (3,88), zajímavá práce (3,85) a pro mě osobně překvapivě nízko i zdravé životní prostředí (3,77), kde se i přes pozornost, která je této

problematice věnována, ukazuje, že tato otázka není pro mladou generaci takovou prioritou, jak by si mnozí přáli. Mír a život bez válek a být užitečný druhým lidem (obě 3,73) jsou dvě hodnoty, jež se nachází ve druhé polovině zájmového spektra mládeže. Jeví se mi to tak, že hrozba nějakého ozbrojeného nebo válečného konfliktu adolescenty moc netrápí. Velmi mě potěšilo, alespoň to tak mé šetření ukázalo, že dnešní školáci a středoškoláci nelpí tolik na majetku (3,58), a proto ho umístili až na celkové sedmnácté místo. Nijak výrazně také netouží po společenské prestiži (3,47) a demokracii (3,36), což je pro mě také dosti překvapující zjištění. I soukromé podnikání (3,11) se jim jeví jako hodnota, jíž přiřkládají spíše střední význam. Méně potěšitelné je umístění hodnot na konci spektra jako jsou veřejně prospěšná činnost (2,81), Bůh (2,10) a zejména politická angažovanost jen 1,78.

Z výše uvedeného přehledu významu jednotlivých hodnot je patrné, že mládež (14 - 18 let) spíše upřednostňuje osobní hodnoty (zdraví, přátelství, láska, svoboda, rodina a děti), než ty, které tento rámec překračují (demokracie, veřejně prospěšná činnost, politická angažovanost). Na druhou stranu u ní ani zdaleka nepřevažují hodnoty materiální (viz postavení platu a dalších příjmů - 11., majetek - 19., nebo soukromé podnikání - 20). Myslím, že není možné ji hodnotit ani jako egoistickou, byť uspokojování svých zájmů přiřkládá značný význam, ale v popředí u ní stojí jiné hodnoty. Spíše bych mohl souhlasit s tvrzením, že se chová pragmaticky, což může dokládat postavení hodnot jako jsou úspěšnost v zaměstnání, vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, uspokojování svých zájmů i životní partner v první desítce.

3.4 Hodnotová orientace - výsledky šetření

Ve druhé části šetření jsem řešil otázku hodnotové orientace současné mládeže ve věkové kategorii 14 až 18 let. Ke získání potřebných dat jsem v tomto případě užil metodiku párových hodnot. Tato metodika vychází z toho, že v životní realitě se při rozhodování uplatňují ve vzájemné konkurenci všechny hodnoty a rozhodnutí pro tu nebo onu je pak výsledkem dynamiky celého hodnotového pole. Při užití dotazníku ke zjištění žebříčku hodnot se tak ztrácí konkurenční tlak celého hodnotového pole. Aby byla tato redukce alespoň částečně potlačena a šetření se více přiblížilo životní skutečnosti, použil jsem právě již zmíněnou metodiku párových hodnot. Ta pracuje se dvěma protikladnými hodnotami a nastavuje tak určité hodnotové napětí, jemuž je při svém rozhodování vystaven. Konkrétní realizace metodiky párových hodnot spočívá v tom, že respondentovi je předložena pětistupňová škála, jejíž krajní stupně (1 a 5) verbálně popisují určité hodnoty, které jsou v relativním protikladu, např. „*životní prostředí*“ a „*ekonomický rozvoj*“.

Výběrový soubor byl i pro tuto druhou část šetření stejný jako tomu bylo u části první. Proto i otázku hodnotové orientace bych chtěl nejdříve rozebrat z pohledu jednotlivých škol a na základě zjištěných faktů pak provést srovnání výsledků u žáků a studentů, mezi muži a ženami. V závěru bych se pak pokusil nastínit, kam směřuje hodnotová orientace dnešních teenagerů a jaké se z tohoto směřování dají vyvodit závěry.

Jak už jsem výše podotknul, byl výběrový soubor u základních škol shodný s výběrovým souborem, jenž odpovídal na dotazník v první části šetření. Šetření bylo tedy opět provedeno mezi žáky osmých a devátých tříd na základních školách ve Valticích a v Lanžhotě a účastnilo se ho celkem 86 respondentů

a) Základní škola Valtice:

Údaje získané při šetření mezi žáky a žákyněmi na Základní škole ve Valticích jsem zaznamenal do následující tabulky:

Tabulka indexů párových hodnot - ZŠ Valtice

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	2,96	3,63	3,30
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,14	3,03	3,09
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,60	2,54	2,57
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	2,99	3,38	3,19
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	2,59	2,41	2,50
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,41	2,57	2,49
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	3,25	2,70	2,98
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,57	3,42	3,50
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	3,48	3,17	3,33
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	2,25	1,82	2,04
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,10	4,14	4,12
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,60	2,57	3,09
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,75	2,93	2,84
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,99	3,60	3,80
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	3,22	2,87	3,05
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,44	2,49	2,47

V otázce volby mezi ekonomickou prosperitou a ochranou životního prostředí se respondenti mírně kloní na stranu druhého jmenovaného, což je u slabšího pohlaví mnohem výraznější orientace. Odpovědnost sám za sebe či za jiné je vyřešena neutrálně. V oblasti řízení ekonomiky jsou obě kategorie výrazněji pro tržní mechanismy. Materiální hodnoty versus kvalita života, zde mírně vítězí druhá jmenovaná. Žáci a žákyně také dávají přednost bezpečnosti před volným prostorem a to celkem výrazně. Na jedné straně spíše také preferují užívání si života před tím, že by sami sebe zdokonalovali, na straně druhé chtějí stejně dávat druhým i od druhých získávat. Smyslové prožitky upřednostňují před duchovními a myšlenkovými podněty. Překvapivě jsou také spíše pro tradiční postavení ženy ve společnosti (zejména pánové), než pro její emancipaci. Velmi výrazně se obě kategorie vyslovily pro právo ženy rozhodovat o svém těhotenství a stejně tak i v otázce toho, že drogy škodí společnosti a ohrožují ji. V otázkách myšlenek, idejí proti majetku a penězům a podobně i mezilidských vztahů a kariéry setrvali v podstatě u stejných významů párových hodnot, ačkoliv v obou případech byla děvčata výrazně pro myšlenky a ideje a pro mezilidské vztahy. Naopak jsou valtickou mládeží upřednostňovány individuální duchovní aktivity

před formalizovanými rituály a smyslový život před transcendentní dimenzí. Rozvoji osobnosti a ekonomickým jistotám je pak v podstatě přikládán stejný význam.

Základní škola Lanžhot:

Data posbíraná při dotazníkovém šetření mezi žáky Základní školy v Lanžhotě jsem zachytil v níže uvedené tabulce:

Tabulka indexů párových hodnot - ZŠ Lanžhot

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	3,09	3,29	3,19
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,25	3,42	3,34
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,90	2,94	2,92
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,00	3,30	3,15
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	2,82	2,90	2,86
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,16	3,00	2,58
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	3,07	2,84	2,96
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,70	3,34	3,52
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,59	1,86	2,23
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,27	1,95	1,66
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	3,81	4,69	4,25
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,55	3,16	3,36
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	3,12	2,77	2,95
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,85	3,86	3,86
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	2,80	2,84	2,82
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,45	2,50	2,48

U párových hodnot ekonomická prosperita - životní prostředí, tržní mechanismy - regulace státem, bezpečnost - volný prostor pro jednání, rozvoj osobnosti - sociální a ekonomické jistoty, mezilidské vztahy a formalizované rituály je v podstatě přikládán stejný význam oběma párovým hodnotám a shodují se v tom i obě pohlaví. Obdobně je na tom i pár dávat druhým - získávat od druhých, kde jsem však zaznamenal výraznější rozdíl mezi ženami a muži, kde ženy chtějí spíše dávat druhým. Naopak lanžhotská mládež je spíše pro odpovědnost za jiné před odpovědností za sebe sama, pro kvalitu života (ženy) před materiálními hodnotami. Chce si také spíše užívat života (muži) před zdokonalováním sebe sama, dává přednost smyslovým prožitkům před duchovními

a myšlenkovými podněty. Poměrně výrazně se orientují na emancipaci žen (výrazně dámy), na smyslový život a individuální duchovní aktivity. Nejvýraznější posun ve směru jedné z párových hodnot jsem zjistil u práva ženy rozhodovat o svém těhotenství a v otázce negativního hodnocení drog ve vztahu ke společnosti.

Také u studentů středních škol jsem pracoval se stejným výběrovým souborem tj. se studenty Gymnázia v Břeclavi, Střední odborné školy vinařské ve Valticích a Hotelové školy v Mikulově.

Gymnázium Břeclav:

Indexy hodnot získané na základě šetření mezi gymnaziálními studenty a studentkami jsem zachytil v přiložené tabulce:

Tabulka indexů párových hodnot - Gymnázium Břeclav

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	3,11	3,24	3,18
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,22	3,59	3,40
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,44	2,45	2,45
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,55	4,48	4,02
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	2,44	2,57	2,51
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,22	3,27	2,75
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	2,00	2,45	2,23
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,33	3,23	3,28
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	3,11	2,18	2,65
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	2,78	1,50	2,14
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,11	4,36	4,24
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	2,22	2,33	2,28
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,22	2,18	2,20
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,66	3,95	3,81
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	2,11	2,09	2,10
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,55	1,77	2,16

Při pohledu na tabulku s indexy párových hodnot studentů gymnázia se dá říci, že jejich názory jsou již vyhraněnější než tomu bylo u žáků. Prakticky nejmenší rozdíl jsem zaznamenal mezi hodnotami ekonomické prosperity a ochrany životního prostředí, kde obě hodnoty jsou stejně významné. V ostatních případech je vždy docela zřetelná orientace na jednu z hodnot. Studenti gymnázia jsou spíše pro odpovědnost za jiné, výr-

výrazněji inklinují k ekonomice ovládané tržními mechanismy, upřednostňují kvalitu života, a chtějí si života užívat. Preferují také bezpečnost a spíše chtějí druhým dávat než od druhých brát. Vcelku výrazně se vyjádřili i pro emancipaci žen (dámy), v souvislosti s tím i pro právo ženy rozhodovat o svém těhotenství (výrazně dámy), a pro individuální duchovní aktivity (opět slabší část pohlaví). V podstatě ve shodě jsou obě pohlaví pro smyslové prožitky, odsuzují drogy jako nebezpečné pro společnost, dávají přednost myšlenkám před majetkem a penězi, rozvoji své osobnosti a mezilidským vztahům.

Střední odborná škola vinařská Valtice:

Také data nashromážděná při šetření mezi studenty Střední odborné školy vinařské ve Valticích jsem zapsal do následné tabulky:

Tabulka indexů párových hodnot - SOŠV Valtice

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	2,85	3,68	3,27
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	2,71	3,25	2,98
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,43	2,50	2,47
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,29	3,75	3,52
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	3,19	2,92	3,03
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,43	2,92	2,68
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	3,14	2,50	2,82
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,86	4,25	4,01
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,43	1,92	2,18
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,57	1,50	1,54
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,71	4,50	4,60
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,14	3,33	3,24
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,29	2,83	2,56
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,71	4,00	3,86
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	3,00	3,17	3,08
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,57	2,75	2,66

Vzhledem ke zjištěným faktům mohu konstatovat, že u studentů SOŠV mají stejnou váhu hodnoty odpovědnosti sám za sebe i za jiné, bezpečnost a volný prostor pro jednání ale i mezilidské vztahy a kariéra. Naopak dávají přednost tržním mechanismům

v ekonomice, a také majetku a penězům. Preferují také kvalitu života a v souladu s tím si ho také chtějí užít a rozvíjet svou osobnost. Pozitivní je, že si více cení toho dávat druhým a velmi výrazné odsouzení drog. Ve shodě je taktéž preference smyslového života a smyslových prožitků. I na této škole je výrazný posun v chápání ženy jako emancipované bytosti a v důsledku toho i jejího práva rozhodovat o svém těhotenství. I studenti a studentky SOŠV směřují spíše k individuálním duchovním aktivitám nežli okázalým formalizovaným rituálům.

Hotelová škola Mikulov:

Také údaje ze sběru dat uskutečněného při šetření Na Hotelové škole v Mikulově jsem vyznačil do tabulky:

Tabulka indexů párových hodnot - Hotelová škola Mikulov

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	3,00	3,33	3,17
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	2,71	3,25	2,98
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,43	2,50	2,47
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,29	3,75	3,52
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	3,19	2,92	3,03
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,43	2,92	2,68
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	3,14	2,50	2,82
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,86	4,25	4,01
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,43	1,92	2,18
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,57	1,50	1,54
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,71	4,50	4,60
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,14	3,33	3,24
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,29	2,83	2,56
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,71	4,00	3,86
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	3,00	3,17	3,08
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,57	2,75	2,66

Mezi studenty této školy se vyskytlo celkem pět párových hodnot, téměř jedna třetina z celkového počtu, jež se jim jeví jako stejně významné. Jsou to následující páry:

ekonomická prosperita a ochrana životního prostředí, odpovědnost za sebe a za jiné, bezpečnost a volný prostor k jednání a mezilidské vztahy a kariéra. U další hodnot je vždy možné vysledovat posun k jedné z dvojice uvedených. I zde dali studenti přednost tržním mechanismům v ekonomice a majetku a penězům. Touží po tom užít si života a to pokud možno naplněného spíše kvalitou nežli materiálními hodnotami. Zřetelně směřují více ke smyslovému životu a ještě výrazněji ke smyslovým prožitkům. Od svých vrstevníků se neliší ani v chápání postavení ženy ve společnosti (emancipovaná) a právu ženy rozhodovat o svém těhotenství. Společně s ostatními se záporně staví k drogám a jejich postavení a roli ve společnosti. A stojí také spíše o rozvoj své vlastní osobnosti a pěstování individuálních duchovních aktivit.

Celkové výsledky:

a) základní školy:

Indexy párových hodnot, jimiž žáci a žákyně základních škol vyjádřili své hodnocení jednotlivých párů hodnot jsou zobrazeny v následné tabulce:

Tabulka indexů párových hodnot - celkově ZŠ

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 - Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	3,03	3,46	3,25
1 - Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,20	3,23	3,22
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,75	2,74	2,75
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,00	3,34	3,17
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	2,71	2,66	2,69
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,29	2,79	2,54
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	3,16	2,77	2,97
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,64	3,38	3,51
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	3,04	2,52	2,78
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,81	1,89	1,85
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	3,96	4,42	4,19
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,58	2,87	3,23
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,94	2,85	2,90
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,92	3,73	3,83
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	3,01	2,86	2,94
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,45	2,50	2,48

Poměrně jednoznačně se žáci základních vyjádřili k právu ženy rozhodovat o svém těhotenství a také k otázce škodlivosti drog ve společnosti. Výrazně také upřednostňují každodenní smyslový život a smyslové prožitky a v souladu s tím si raději chtějí užívat života, než by se zaobírali myšlenkami zdokonalování sebe sama. Do určité míry také preferují bezpečnost svou i ostatních lidí a dávají také přednost individuálním duchovním aktivitám před formalizovanými náboženskými obřady. Menší posun, ale přesto viditelný je i ve prospěch životního prostředí a kvality života. Na druhou stranu není možné nevidět příklon spíše k majetku, penězům a kapitálu a také k tržnímu hospodářství. Pozitivně se dá hodnotit směřování spíše k odpovědnosti za jiné, nežli jen k odpovědnosti ve vztahu k sobě. Mládež ve věku čtrnáct a patnáct let chce stejně brát od druhých lidí, ale i druhým dávat a také se chce seberealizovat a rozvíjet, ale současně touží i po sociálních a ekonomických jistotách.

b) střední školy:

Jak je na tom v preferování té či oné hodnoty z dvojice předložených středoškolská mládež ukazuje tato tabulka:

Tabulka indexů párových hodnot - celkově SŠ

Párové hodnoty	muži	ženy	mládež celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	2,99	3,42	3,17
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,10	3,37	3,24
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,62	2,58	2,60
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,33	4,02	3,68
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	3,08	2,64	2,86
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,67	2,91	2,79
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	2,66	2,60	2,63
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,58	3,65	3,62
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,77	2,51	2,59
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	2,12	1,70	1,91
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,15	4,32	4,24
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	2,79	2,96	2,88
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,45	2,69	2,57
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,66	4,00	3,83
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	2,68	2,82	2,75
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,40	2,23	2,32

U některých párových hodnot jsem zaznamenal v jejich hodnocení podobnou nebo i shodnou situaci jako u žáků základních škol, ale ve více jak u jedné třetiny byly výsledky přece jen poněkud odlišné. Studenti a studentky mají tedy totožný vztah společně se svými mladšími kolegy v otázce práva ženy rozhodovat o svém těhotenství a e negativní reakci na úlohu drog ve společnosti. Podobně upřednostňují i smyslový život a smyslové prožitky a život člověka a také spíše touží po tom užít si života, i když o něco méně než žáci. Oblast ekonomiky také raději vidí jako volnou soutěž tržních mechanismů než jako plánované a regulované hospodářství. Shoda panuje i v preferenci individuálních duchovních aktivit, která je zde ještě výraznější. Naopak prakticky stejný přístup je v otázce životního prostředí, jež je mírně favorizováno před ekonomickou prosperitou a obdobně i v otázce odpovědnosti za jiné lidi, jež i zde dostala přednost před odpovědností za sebe sama. Odlišný vztah jsem u středoškoláků zaznamenal v jejich rozhodování mezi kvalitou života a materiálními hodnotami, kde zřetelně vítězí první jmenovaná. Je také možné vidět příklon spíše k volnějšímu prostoru pro jednání než tomu bylo u předchozí kategorie. Větší je i jejich ochota dávat druhým, než od nich brát. Ještě výrazněji zde také zaznívá touha po emancipaci ženy a seberealizaci a rozvoji své osobnosti. I mezilidské vztahy jsou u této věkově vyšší kategorie více hodnoceny ve srovnání s kariérou a úspěchem v podnikání. U jedné dvojic z párových hodnot dokonce došlo k úplně opačné situaci. Žáci dávají přednost spíše majetku, penězům a kapitálu, zatímco mládež studující na středních školách za cennější považuje myšlenky, ideje a informace.

c) muži a ženy - srovnání (viz. graf, příloha č. 6)

Je jisté a mnohé studie a průzkumy to dokazují, že vnímání životní reality a tedy i oblasti hodnot, které jsou jí nabízeny, je jiné u mužů a jiné u žen. Hodnoty, jež jsou pro dámy významné a důležité, nemusí být a také nejsou z pohledu pánů tak podstatné a naopak. Koneckonců v tom asi spočívá kouzlo, ale někdy i riziko soužití mezi mužem a ženou. Také já jsem při svém šetření prováděném metodikou párových hodnot zjistil, že vztah k některým hodnotám je prakticky identický, k některým však je tu méně tu více odlišný. Jak shody tak i rozdíly v pojmání určitých hodnot mezi oběma pohlavími jsem zaznamenal do tabulky:

Indexy párových hodnot - celkové mládež 14 - 18 let

Párové hodnoty	muži	ženy	celkem
1 -Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	2,97	3,44	3,21
1 -Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,15	3,30	3,23
1 - Tržní mechanismy x regulace státem - 5	2,69	2,66	2,68
1 - Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,17	3,68	3,43
1 - Bezpečnost x volný prostor pro jednání - 5	2,90	2,65	2,78
1 - Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,48	2,85	2,67
1 - Dávat druhým x získávat od druhých - 5	2,91	2,69	2,80
1 - Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,61	3,52	3,57
1 - Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,91	2,52	2,72
1 - Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,97	1,80	1,89
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	4,06	4,37	4,22
1 - Myšlenky, ideje, informace x majetek, peníze, kapitál - 5	3,19	2,92	3,06
1 - Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,70	2,77	2,74
1 - Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,79	3,87	3,83
1 - Mezilidské vztahy - kariéra, úspěšnost v podnikání - 5	2,85	2,84	2,85
1 - Individuální duchovní aktivity x formalizované rituály - 5	2,43	2,37	2,40

Muži i ženy jsou zajedno ve svém hodnocení práva ženy rozhodovat o svém těhotenství a problému drog ve společnosti spočívajícím v jejich škodlivosti, jež ji tak do jisté míry může ohrožovat (v obou případech jsou dámy o něco rozhodnější). Soulad také panuje v ochotě odpovídat i za jiné než za sebe. Obě pohlaví se souhlasně vyslovují pro svou seberealizaci a rozvoj své osobnosti, pro tržní mechanismy uplatňované v hospodářství státu. Dávají také přednost každodennímu smyslovému životu a smyslovým prožitkům. Lépe jsou na tom také u obou kategorií mezilidské vzaty a individuální duchovní aktivity. Naopak rozdíly, jež jsem zaznamenal spočívají v tom, že slabší pohlaví preferuje více kvalitu života před materiálními hodnotami, bezpečnost lidí před volným prostorem pro jednání, a je více ochotno dávat druhým než si od nich brát. Dalo se také čekat a šetření to potvrdilo, že v otázce tradičního postavení ženy ve společnosti proti jejich emancipaci jsou dámy více pro druhou variantu. Jak muži tak i ženy si chtějí užít života, ale u silnějšího pohlaví je tato tendence zřetelnější. Naopak odlišná stanoviska mají k problematice ekonomické prosperity a životního prostředí (pánové upřednostňují hodnotu prvně jmenovanou jejich protějšky jednoznačně druhou). Odlišné je též chápání priority myšlenek, idejí a informací ve vztahu k majetku

penězům a kapitálu (ženy jsou pro první hodnotu, muži opačně).

Celkově se dá z provedeného srovnání vyzorovat, že mužská část populace je spíše založená materiálně, individualisticky a pragmaticky, kdežto o jejich partnerkách to není možné tvrdit.

d) hodnotová orientace mládeže 14 - 18 let (viz graf, příloha č. 6)

Kam směřuje hodnotová orientace současné mládeže ve věku 14 až 18 let je možné vyzorovat ze závěrů šetření, jež jsem provedl na dvou základních a třech středních školách, a jež jsou uvedeny ve výše zobrazené tabulce.

Na jedné straně mládež dává zcela jednoznačně přednost tržním mechanismům v ekonomice (2,68), na straně druhé preferuje i otázku životního prostředí (3,21) a souhlasí i spíše s názorem, že by člověk měl odpovídat nejen sám za sebe, ale také za druhé (3,23). Chce také společnost, která bude jedinci poskytovat bezpečí (2,78) a bude vytvářet podmínky pro kvalitní život (3,43), než aby byl člověk zahrnut jen materiálními statky a hodnotami. Jednoznačně si také mládež chce užívat života (2,67) a touha po zdokonalování sebe sama je v tomto směru poněkud upozaděná. Teenageři na jedné straně také, jak se zdá, nejsou založení duchovního, neboť inklinují spíše ke smyslovým prožitkům (3,57) a každodennímu smyslovému životu (3,83) a dávají také přednost individuálním duchovním aktivitám a meditacím (2,40) před náboženskými obřady s formalizovanými rituály. Při řešení problému, zda preferovat myšlenky, ideje a informace, anebo majetek, peníze či kapitál se zdá, že je situace nerozhodná (3,07), a že obě uvedené hodnoty mají v podstatě stejný význam. Pozitivně hodnotím vztah této věkové kategorie mládeže k ochotě rozvíjet svou vlastní osobnost (2,74), i když je to trošku v rozporu s tím, že si chce spíše užívat života, než aby se zdokonalovala, jak jsem uvedl již výše. Obdobně kladně vidím i hodnotovou orientaci spíše k mezilidským vztahům (2,85) ve srovnání s kariérou a úspěšností v podnikání. Je vidět, že dnešní mládež má také jiný postoj k postavení ženy ve společnosti, kde se vyslovuje pro její emancipaci (2,72). Nejvýraznější posun k jedné z párových hodnot jsem zaznamenal u práva ženy rozhodovat o svém těhotenství (1,89) a také v chápání drog jako určitého nebezpečí ohrožujícího společnost jako celek (4,22), i když tady se mi zdá, že se tato změna v myšlení v reálném životě tak výrazně neprojevuje. Nicméně podstatné je, že si mládež rizika spojená s užíváním drog alespoň uvědomuje.

Jaká tedy je hodnotová orientace současné mládeže nacházející se mezi 14. a 18. rokem svého věku? Myslím, že v určitých oblastech (ekonomika, emancipace žen, právo ženy rozhodovat o svém těhotenství) je její přístup spíše liberální. Chce si také užívat života spíše smyslového a chce aby tento život byl nejen kvalitní, ale aby nabízel dostatek smyslových prožitků, což je asi možná v tomto věku pochopitelné. Zde lze vidět, že je její chování docela pragmatické. Nedá se však říci, že by současní teenageři byli egoističtí a toužili jen po uspokojování svých zájmů a směřovali k hédonismu. To vyvrací preference takových hodnot jako jsou ochrana životního prostředí, odpovědnost za jiné, dávat druhým, rozvoj osobnosti či mezilidské vztahy. Zdá se však, že majetek, kapitál a peníze jsou pro ni přece jen významným ukazatelem hodnoty člověka, který je srovnatelný s myšlenkami, idejemi a informacemi.

Analýza hypotéz:

Na základě provedeného empirického šetření jsem ve vztahu ke stanoveným hypotézám:

- 1. Uznává dnešní mládež 14 až 18 let jen materiální hodnoty a tyto jsou pro ni jediným měřítkem úspěchu ve společnosti ?*
- 2. Je její přístup k životu tak pragmatický, ba až egoistický, jak se někdy uvádí ?*

dospěl k následujícím závěrům.

První hypotéza se mi nepotvrdila zcela, protože na prvních místech v žebříčku hodnot současné mládeže ve věku 14 - 18 let se ocitnuly hodnoty zdraví, přátelství, lásky, svobody a rodina a děti. Materiální hodnoty jako plat a další příjmy (11. místo), majetek (17. místo) a soukromé podnikání (dokonce až místo 20.) zaujaly pořadí spíše ve druhé desítce, i když některé, například plat a další příjmy se jeví relativně docela významné. Také při vzájemné konkurenci materiálních hodnot a kvality života se respondenti vyslovují spíše pro druhou jmenovanou. Naopak myšlenky, ideje a informace považuje mládež prakticky za stejně důležité jako majetek, peníze a kapitál.

Také závěry šetření ve vztahu ke druhé hypotéze neposkytují úplně jednoznačnou odpověď. Současná mladá generace chce být úspěšná v zaměstnání a chápe, že k tomu bude potřebovat patřičné vzdělání (obě hodnoty jsou na 6. až 7. místě). Vedle toho chce

uspokojovat své zájmy (10. místo) a rozvíjet svou osobnost (9. místo). Rovněž postavení hodnot být užitečný druhým lidem (15 – 16. místo) a veřejně prospěšná činnost (dokonce 21. místo) naznačuje spíše sebestřednost teenagerů. Druhý dotazník vypovídá dokonce o tom, že dává přednost užívání si života před sebezdokonalováním a smyslovým prožitkům před duchovními a myšlenkovými podněty. Obdobně se přiklání spíše ke každodennímu smyslovému životu člověka, než aby se zabývala otázkami jeho smyslu a směřování. Trochu jiný pohled však dostaneme, když se podíváme na společenskou prestiž (18. místo), o níž jak vidno hoši a dívky moc nestojí. Ještě o něco výrazněji se toto spíše pozitivní směřování projevuje v tom, že dávají důraz více na mezilidské vztahy než na kariéru či úspěšnost v podnikání a chtějí více dávat druhým, než od nich brát a i u odpovědnosti zaujímají postoj převzít ji i za jiné nežli sám za sebe.

Mládež ve věku 14 – 18 let považuje materiální hodnoty sice za významné, nicméně nejeví se pro ni jako prvořadé. Její přístup k životu lze v mnoha ohledech považovat za pragmatický, ale jako egoistický bych ho nehodnotil.

Závěr :

Jaká je dnešní generace dospívající mládeže ve věku od 14 do 18 let ? Na tuto otázku není jistě jednoduchá a snad ani jednoznačná odpověď. Pravdivé je určitě tvrzení, že vývoj hodnot a hodnotové orientace v současné době je důsledkem společenských změn ať už proběhnuvších či probíhajících a také důsledkem měnících se společenských podmínek. Právě mládež je pak oním lakmusovým papírkem, který velmi citlivě na výše uvedené okolnosti reaguje. Reaguje zcela specificky, což je dáno zejména věkem.

Na povrchu se adolescenti jeví tak, jako by uznávali jen sílu a moc peněz a majetku. Také v morálních otázkách se nezdají být příliš zásadoví, na čemž má jistě svůj podíl i absence vyučování etice, či alespoň zásadám mravnosti na našich školách. Přidáme-li ještě poměrně rozšířenou konzumaci alkoholu, kouření a drogy, vyhlíží obrázek dnešní mladé generace vskutku dosti nelichotivě. Bohužel svůj nemalý podíl na tom nese i současná společnost jako celek, protože je silně oslabeno fungování klasických pilířů výchovy tj. rodiny a školy. Na jejich místo se zcela bezostyšně derou sdělovací prostředky a v některých případech i vliv negativně zaměřených vrstevnických skupin.

Sledujeme-li hodnotový vývoj dospívajících, můžeme vidět, že v popředí jejich žebříčku jsou hodnoty jakými jsou *zdraví, láska, přátelé, svoboda, ale i rodina a děti*. Velmi si taktéž cení *vzdělání, úspěchu v zaměstnání* a určitý důraz klade i *životního partnera* a současně *rozvoj vlastní osobnosti*. Na samém okraji zájmu pak stojí takové hodnoty jako je *politická angažovanost, zájem o veřejný život* (uskutečnění vize občanské společnosti v tomto kontextu nevypadá zatím moc reálně), ale též *víra v Boha*.

O české mládeži ve věkové kategorii 14 až 18 let je tedy možné konstatovat, že je podobně jako celá společnost rozporuplná. Na jedné straně je možné pozorovat, že preferuje hodnoty, jež nelze hodnotit jinak než jako pozitivní hodnotovou orientaci (důraz na zdraví, přátelství, rodinu a děti či lásku, vzdělání a rozvoj vlastní osobnosti). Kladně vyznívá i při vzájemném srovnání hodnocení mezilidských vztahů, kvality života, emancipace žen, a naopak jednoznačné zavržení drog jako škodlivých pro společnost. I když v posledně jmenovaném případě se zdá, že je spíše přání otcem myšlenky, protože chování mládeže v otázce drog není až tak přesvědčivé. Na druhé

straně postavení hodnot být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná činnost, Bůh i politická angažovanost nemůže vzbuzovat moc radosti a optimismu. Také rovnost peněz, kapitálu a majetku, v důležitosti ve srovnání s myšlenkami a idejemi není moc lichotivá.

Resumé

Ve své diplomové práci „*Současná mládež 14 – 18 let a její hodnotová orientace*“ nejprve charakterizují termíny *hodnota*, její druhy a *žebříček hodnot a hodnotová orientace* a to na základě jejich prezentace různými autory, kteří se touto problematikou zabývají. V závěru pak uvádím příklady některých skupinových nebo i celospolečenských hodnotových systémů vtělených do konkrétních kodexů.

Druhá část pojednává o zvláštnostech vývojového období jedince označovaného jako doba dospívání nebo adolescence. Snažím se rovněž podchytit a popsat významné činitele determinující procesy výchovy a socializace člověka, v jejichž rámci dochází k vytváření hodnotového systému každého z nás, jenž se pak zprostředkovaně odráží v našem jednání a chování. Pozornost věnuji nejen rodině a škole, jež zdá se, postupně ztrácejí své prioritní postavení, ale zejména vlivu masových komunikačních prostředků, zde pak věnuji zvláštní pozornost fenoménu nazvanému internet. Stranou nezůstává ani působení vrstevnických skupin a v neposlední řadě ani vliv lokálního prostředí.

Závěr práce, její třetí a praktická část, je věnována výsledkům empirických zjištění, ke kterým jsem dospěl na základě šetření provedeného mezi mládeží ve věku od 14 do 18 let. Zaměřil jsem se zejména na hodnoty, jež uznává a považuje pro sebe za cenné a na hodnotovou orientaci, jež z preference některých hodnot vyplývá.

Anotace:

Diplomová práce *Současná mládež 14 - 18 let a její hodnotová orientace* je rozdělena do tří částí, které spolu úzce souvisí. První teoretická část objasňuje pojmy hodnota, žebříček hodnot, hodnotová orientace a zahrnuje také příklady skupinových či celospolečenských kodexů. Druhá se zabývá vlivy rodiny, školy, vrstevnických skupin, masmédií (internetu) a lokálního prostředí na hodnotový systém adolescentní mládeže. Třetí část, praktická, zkoumá pomocí techniky dotazníku hodnotový žebříček a orientaci charakterizující současnou mládež ve věku od 14 do 18 let.

Klíčová slova:

Hodnota, hodnotová orientace, etický kodex, adolescence, rodina, škola, vrstevnická skupina, masmédiá, lokální prostředí.

Annotation:

The diploma work *The youth codex of values and ethics from 14 to 18 years* is separated to three parts, which are connected together. The first, theoretical part, makes the concepts as the value, the value orientation, the ethic and the codex of ethics clear. The second part deals with an influence of a family, school, contemporary groups and mass media and local background on value system of adolescents and ethic of theirs. The third, practical part, inspects leisure time of the youth and her life targets. The end of this part determines with values and value orientation characterising the present youth in the age from 14 to 18 and ethic codex of hers.

Key words:

The value, the value orientation, ethic, ethic codex, the adolescent, the family, the school, the contemporary group, mass media, the leisure time and life targets.

Literatura a prameny:

1. *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež.* Praha: MŠMT, 2002. ISBN 80-86033-74-0
2. Čáp, J. *Psychologie pro učitele.* 1. vyd. Praha:SPN, 1980.
3. Ďurič, L. Štefanovič, J. a kol. 2. vyd. *Psychológia pre učiteľov.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977.
4. Hladík, J. *Společenské vědy v kostce pro střední školy.* Dotisk 2. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2002. ISBN 80-7200-334-8.
5. Fázik, A. *Mládež ve společnosti.* Praha: Svoboda, 1977.
6. Gillernová, I., Buriánek, J. *Základy společenských věd.* Praha: Fortuna, 2001. ISBN 176- 635/33-01
7. Hungr, P. *Teorie práva II.* Brno: IMS, 2006
8. Keller, J., Gál,F.,Frič, P. *Hodnoty pro budoucnost.* Praha: G plus, 1996. ISBN 80-901896-4-4
9. Kohoutek, R. *Vývojová psychologie - učební texty.* Brno: IMS, 2003.
10. Kohoutek, R. a kol. *Základy sociální psychologie.* Brno: Cerm, 1998. ISBN 80-7204-064-2
11. Kraus, B. et al. *Člověk, prostředí, výchova.* Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-.
12. Kraus, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století.* Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1
13. Kučerová, S. *Člověk, hodnoty, výchova.* Prešov: Manacon, 1996. ISBN 80-85688-34-3
14. Kvapilová, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky.* Olomouc: PF, 1996.
15. Matějček, Z. *Rodiče a děti.* 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986.
16. Nakonečný, M. *Sociální psychologie.* 1. vyd. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7
17. Ondrejko, P. *Negatívne stránky individualizácie mládeže.* Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1997. ISBN 80-88868-17-3
18. Říčan, P. *Cesta životem.* 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0
19. Sak, P., Saková, K. *Mládež na křižovatce.* Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2

20. Sekot, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2002. ISBN80-7315-021-2
21. Vážanský, M., Smékal, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-909737-9-9
22. Zelinková, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544X
23. Kol. autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. I. díl, A-I. 1. vyd. Praha: Academia, 1980
24. Kol. autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. II. díl, J-Při. 1. vyd. Praha: Avaremia, 1980
25. Kol. autorů. *Filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1976.
26. Kol. autorů. *Pedagogický encyklopedie Slovenska*. I. díl A-O. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1984
27. Kol. autorů. *Malý sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970
28. Právo, 19.1. 2008. Danda, O. Dívky v pití dohánějí chlapce, s. 1 a 3
29. Šmíd, M. *Digitalizace médií v historii a současnosti*. <http://www.louc.cz/intmed.html>
30. Internetové stránky. <http://www.lkcr.cz>.
31. Internetové stránky. <http://www.mvcr.cz>.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Žebříček hodnot – vzor dotazníku

Příloha č. 2: Párové hodnoty – vzor dotazníku

Příloha č. 3: Graf indexů hodnot SŠ a ZŠ, srovnání

Příloha č. 4: Graf indexů hodnot muži a ženy, srovnání

Příloha č. 5: Indexy hodnot mládeže 14 – 18 let

Příloha č. 6: Indexy párových hodnot mládeže 14 – 18 let

Žebříček hodnot

M Ž

Hodnota je význam, který člověk přikládá určitému přírodnímu nebo společenskému jevu a úzce souvisí s jeho potřebami.

Instrukce: Ke každé z níže jmenovaných hodnot přiřaď číslo od **1** do **5**, podle významu, jaký pro tebe představuje: **1** - bezvýznamná

2 - malý význam

3 - střední význam

4 - významná

5 - velký význam

Vždy vyber u každé hodnoty pouze jedno číslo a označ ho křížkem.

Název hodnoty	Její význam				
	1	2	3	4	5
Zdraví					
Láska					
Mír, život bez válek					
Životní partner					
Svoboda					
Přátelství					
Rodina a děti					
Zdravé životní prostředí					
Demokracie					
Pravda, poznání					
Zajímavá práce					
Rozvoj vlastní osobnosti					
Plat, další příjmy					
Úspěšnost v zaměstnání					
Vzdělání					
Uspokojování svých zájmů					
Být užitečný druhým lidem					
Majetek					
Soukromé podnikání					
Společenská prestiž					
Veřejně prospěšná činnost					
Bůh					
Politická angažovanost					

Párové hodnoty**M Ž**

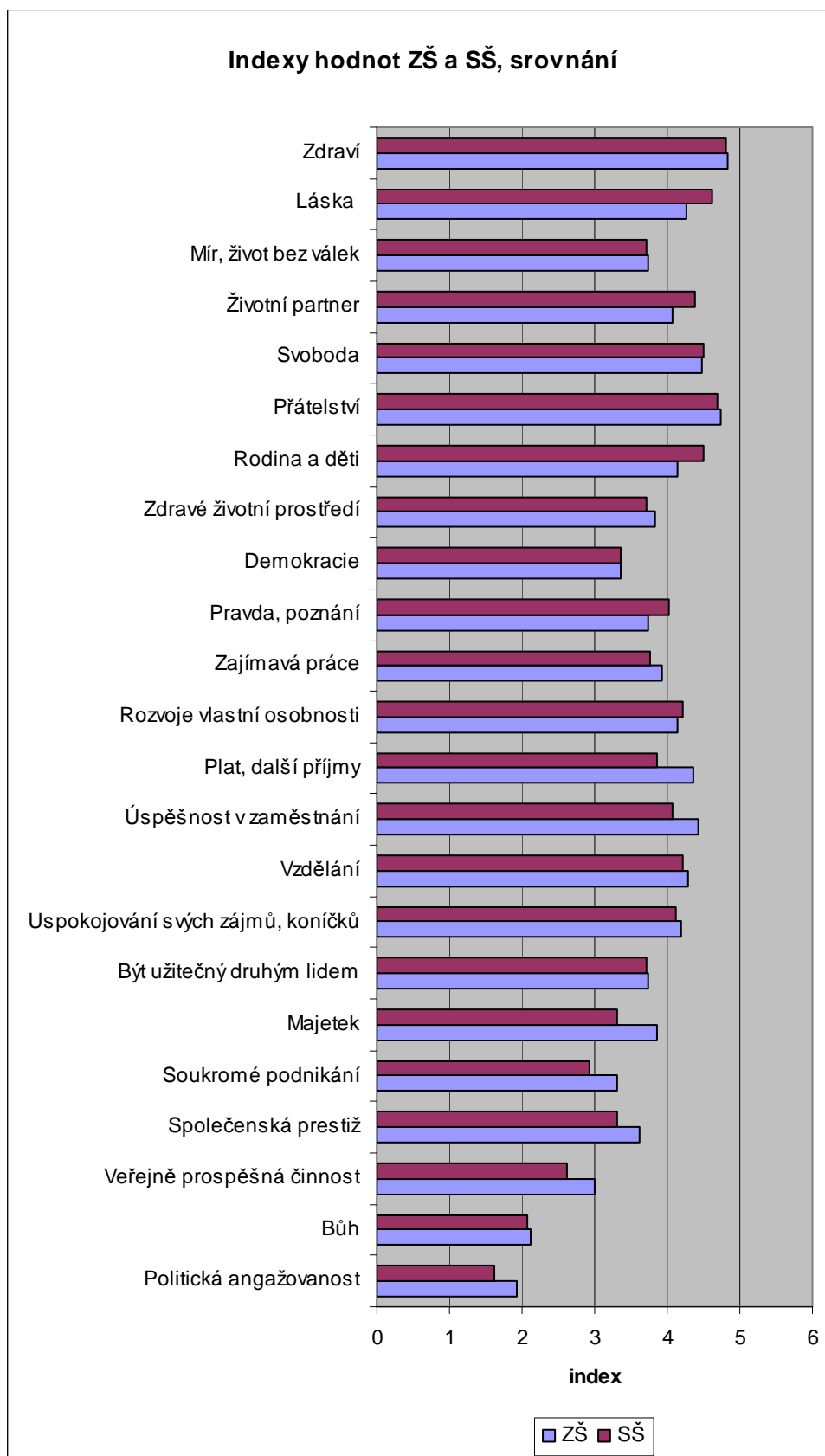
V reálném světě se jednotlivé hodnoty nevyskytují izolovaně, ale naopak uplatňují se ve vzájemném působení.

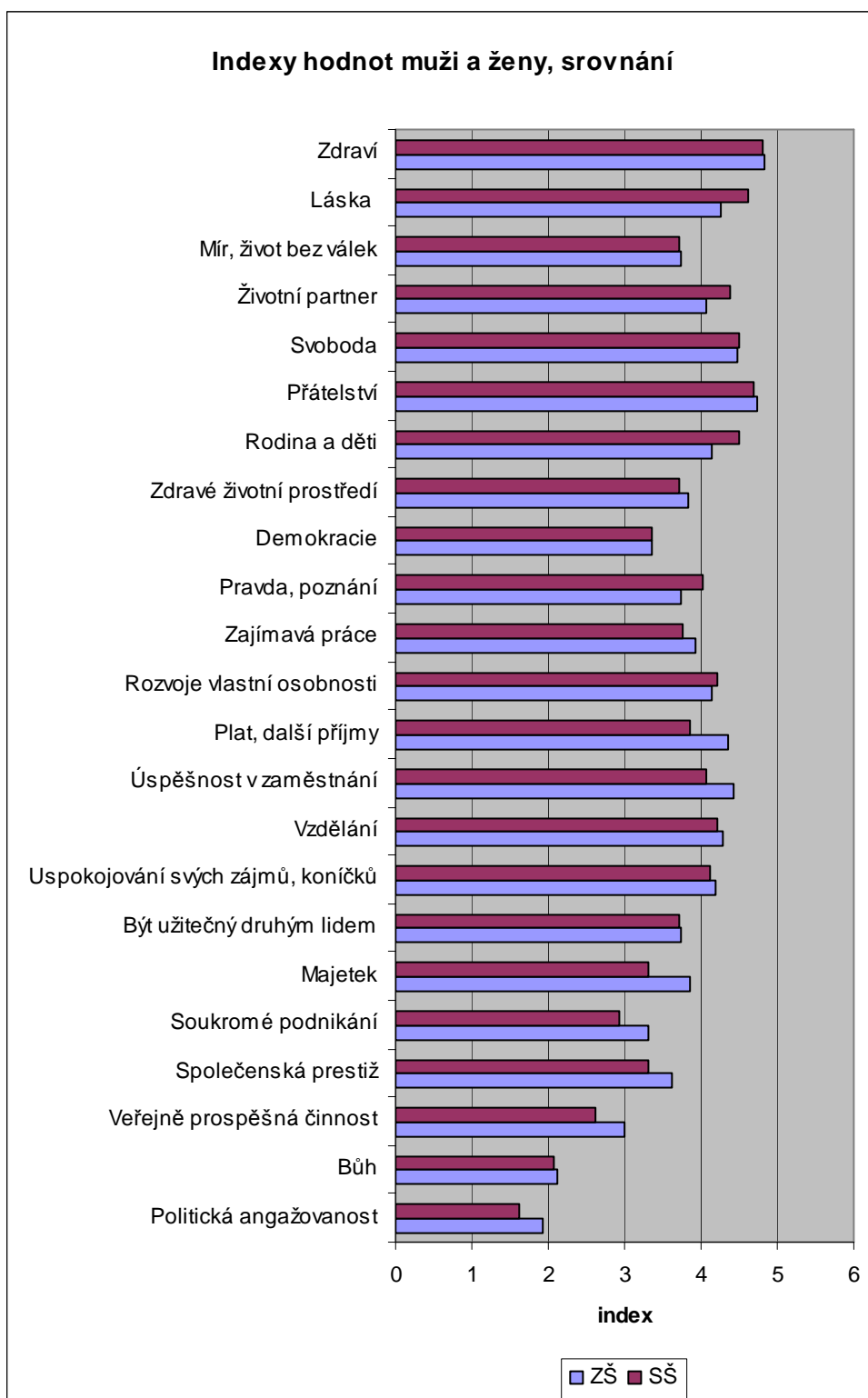
Instrukce: Z uvedených dvojic relativně protikladných hodnot vyber svoji pozici pomocí stupně na škále od **1** do **5**. Stupeň **3** je neutrální, což znamená, že obě hodnoty mají pro tebe stejný význam.

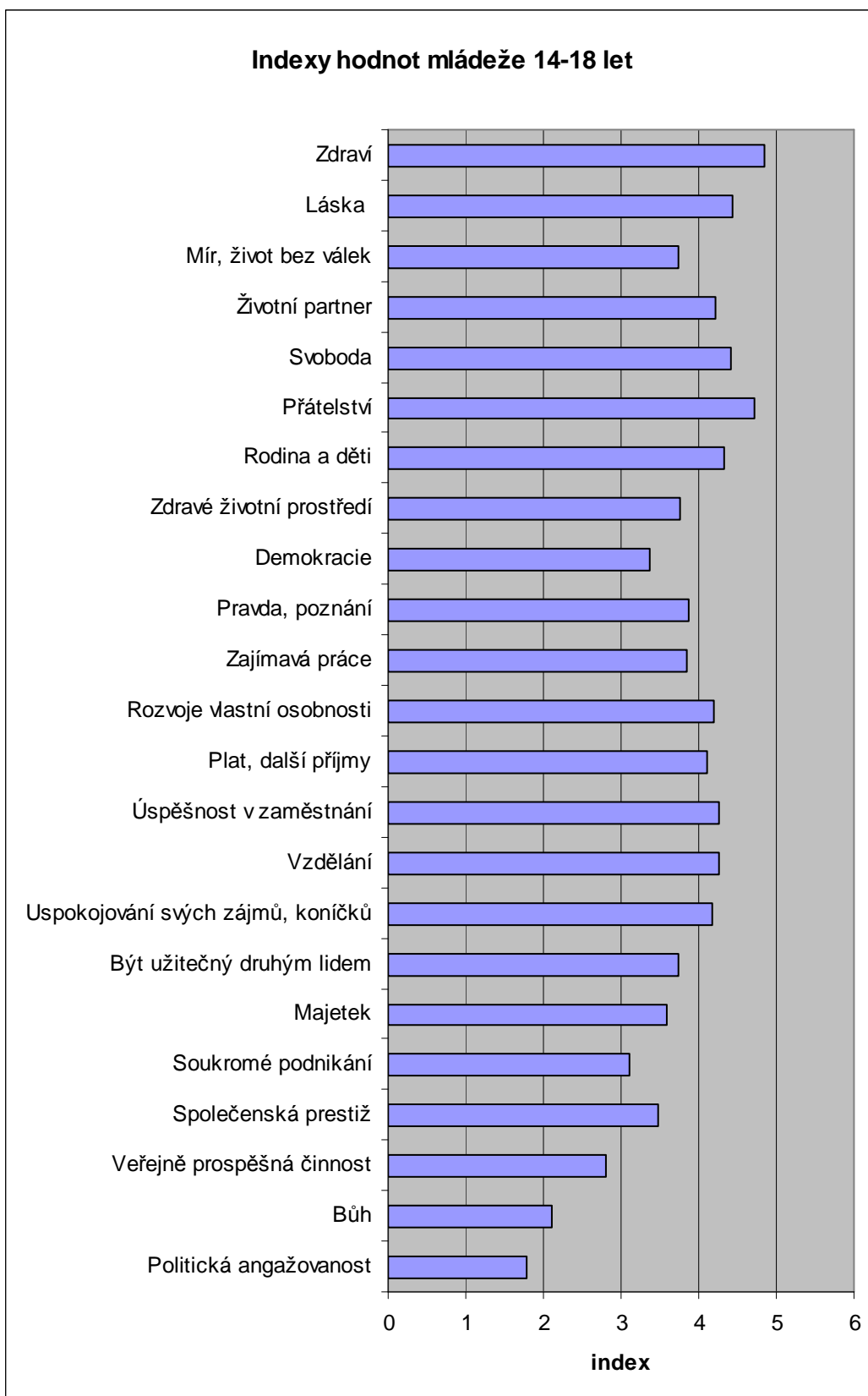
Př:

1.....2.....3.....4.....5
1 ekonomická prosperita **tvorba a ochrana životního prostředí 5**

	Stupeň 1	Stupeň 5	stupeň
1	Ekonomická prosperita	Tvorba a ochrana životního prostředí	
2	Odpovědnost pouze sám za sebe, prosazování svých zájmů	Odpovědnost i za jiné lidi a společenství, solidarita s druhými lidmi	
3	Řízení ekonomiky a společnosti tržními mechanismy a individuálními zájmy lidí	Regulace ekonomiky a společnosti státem	
4	Materiální hodnoty (auto, dům, peníze..)	Kvalita prožívaného života	
5	Bezpečnost lidí	Volný prostor pro jednání lidí	
6	Užít si života	Poznání sebe sama, rozvoj zdokonalování sebe sama	
7	Dávat druhým lidem	Získávat od druhých lidí	
8	Duchovní a myšlenkové podněty, vnitřní svět a život člověka, jeho myšlenky a duchovní život	Smyslové prožitky a život člověka	
9	Emancipace žen	Tradiční postavení žen	
10	Právo ženy rozhodovat o svém těhotenství	Zákaz interrupce	
11	Drogy patří k životu moderní společnosti	Drogy ohrožují společnost, stát by měl využít všech prostředků k jejich vymýcení	
12	Myšlenky, ideje, informace	Majetek, peníze, kapitál	
13	Seberealizace, rozvoj vlastní osobnosti	Sociální a ekonomické jistoty	
14	Přesahující dimenze života (Bůh, kosmické, vědomí, zákonitosti vesmíru, absolutno, svět idejí..)	Každodenní smyslový život	
15	Mezilidské vztahy	Kariéra, úspěšnost v podnikání	
16	Individuální duchovní aktivity (meditace)	Náboženské obřady, formální rituály (mše, zpověď, pouť)	

Indexy hodnot mládeže 14-18 let

